MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

SPOLOK SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV A UMELCOV

SLOVAK WRITERS AND ARTISTS ASSOCIATION

CLEVELAND, OHIO, U. S. A.

ROČNÍK (VOL.) 4 1957 ČÍSLO 4

ROČNIK IV. VOL. IV.

MOST

ČÍSLO 4 NO. 4

Štvrťročník pre slovenskú kultúru
A Quarterly for Slovak Culture

Orgán Spolku slovenských spisovateľov a umelcov

Vychodí štyri razy do roka

Rediguje MIKULÁŠ ŠPRINC s redačným kruhom

Predplatné na štyri čísla
USA a Kanada $5.00
Ostatná cudzina $4.00

Vydavateľ: SPRÁVA KULTÚRNEHO FONDU PETRA P. JURČÁKA.
Predseda REV. JÁN J. LACH.

Adresa redakcie: MIKULÁŠ ŠPRINC, 28700 Euclid Ave., Wickliffe, Ohio, USA

Adresa administrácie: MOST, 2006 Schrage Ave., Whiting, Indiana, U. S. A.

OBSAH

Andrej Žarnov. **Zdravica básnikovi Milošovi K. Mlynarovičovi** — 145

Dr. Ernest Žatko. **Msgr. Miloš K. Mlynarovič** (Osobnosť a dielo) — 146

Miloš. K. Mlynarovič. **Slovenský básnik pred slnkom** — 162

. **Otčenáš - Oráč** — 163

. **Emigrant - Majster** — 165

Karol Strmeň. **Sonet** — 166

Ján Okáľ. **Oheň v hasnúcom kozube** — 167

Marian Žiar. **Svet krajšieho rána** — 169

Mikuláš Šprinc. **Rodné bory** — 170

P. Michal Lacko, S.J. **Na okraj 300. výročia Košickej univerzity** — 171

Thomas Merton. **Trapistické opátstvo nad ránom** - (Karol Strmeň) — 174

Sister M. Martina, SS.C.M. **Samo Chalupka** (A Brieé Study) — 175

Peter Skalenický. **Dve pozoruhodné knihy na slovenskom knižnom trhu** — 185

KNIHY: Bruno Meriggi. La Lingua Slovacca (M. Lacko) — Lalislaus Polgár. Bibliographia de Historia Societatis Jesu (M. Lacko) — 189

Obsah IV. roč. 1957 — 190

ROČNIK IV. **MOST** ČÍSLO 4
VOL. IV. NO. 4

ZDRAVICA BÁSNIKOVI

MILOŠOVI K. MLYNAROVIČOVI

Byť Slovensko slobodné, dnes, z príležitosti tvojich sedemdesiatin, by ťa zasypalo hrejivými pozdravmi bratstva, priateľstva, vďačnosti a lásky. Ozvala by sa Slovenská akadémia vied a umení; ohlásila by sa Matica Slovenská; pozdravila by ťa Slovenská katolícka akadémia; a vyslovila by ti vďaku a úctu najstaršia slovenská kultúrna ustanovizeň, Spolok sv. Vojtecha.

No sputnané ruky nemôžu ti zakývať, ani slobodne napísať. Zaviazané ústa nemôžu vydať hlas. A ustanovizne, čo by ťa iste vrúcne pozdravili, rozdrvila čižma nadvládcu. Stratil sa Pegas zo slovenského Olympu, a miesto neho stepné tatarské žrebce bijú kopytami o zúbožené hlavy slovenských spisovateľov a básnikov.

No v tejto dobe krutých bolestí a zápasu ducha o nádej na život, sme šťastní my, ktorým sa podarilo vytrhnúť šiju z jarma, že ti môžeme vysloviť svoj vrúcny obdiv, svoju vďačnosť a lásku za seba, za slovenského ducha a zotročené naše kultúrne svätostánky.

Zdravíme ťa z príležitosti tvojich sedemdesiatin s ozajstným obdivom pre tvojho mladistvého ducha, pre tvoj zunivý vzlet a nadšenie. Obdivujeme tvoju slovenskú pieseň, ktorá si vedela udržať elán v tomto mravenisku národov, a plameň tvojej lásky k biednym a trpiacim, k zúboženým a poníženým, ktorý šľahá ponad ohnivé pece oceliarní, ponad dusné predmestia a ponad temné útroby baní. Obdivujeme ťa pre lásku k ľudskej bytosti a k onomu ideálu, bez ktorého pozemský život by nemal ani zbla zmyslu.

Si prvý zo slovenských vysťahovalcov, ktorý si ozaj zaslúži vavrín v službách slovenského ducha. A preto sme hrdí na teba, vážime si tvoje úprimné slovo, skláňame hlavu pred čistým štítom tvojho charakteru a pred nezlomnou láskou k tvojmu zúboženému národu pod Tatrami.

Slušalo by sa, aby sme ti dali v Spolku slovenských spisovateľov a umelcov v zahraničí ten najväčší honor a to najvyššie a najčestnejšie miesto.

Nosíme ťa ako čistý úsmev vo svojich srdciach. Sme úbohí. Čo ti môžeme dať viacej? Čo ti môžeme dať vzácnejšieho a krajšieho?

Ad multos annos!

ANDREJ ŽARNOV

MSGR. MILOŠ K. MLYNAROVIČ

(OSOBNOSŤ A DIELO)

Dr. Ernest Žatko

Msgr. M. K. Mlynarovič, dožívajúci sa svojej požehnanej sedemdesiatky bol zaujal jedno z popredných miest v dejinách severoamerických Slovákov, ako aj v novodobej slovenskej literatúre. Msgr. M. K. Mlynarovič je v podstate zložitá, svojrázna, tvorivá osobnosť, ktorá sa prejadrila v poézii, v novele, románe, v literárnej a spoločenskej kritike, v novinárstve; na poli nábožensko-organizačnom, pastoračnom i kultúrne výchovnom. V jeho osobnosti sa harmonicky spájajú vo vyšší syntetický celok protichodné svety: kňaz s umelcom, kazateľ s básnikom, generačný učiteľ s organizátorom, spisovateľ s výsokým fraternistickým funkcionárom.

M. K. Mlynarovič sa narodil 11. aktóbra 1887 na Slovensku, v Studienke, v malackom okrese. Ľudovú školu vychodil vo svojom rodisku. Gimnázium študoval v Skalici a v Trnave. Bol vynikajýcim žiakom, ktorý už v posledných triedach gymnaziálnych lavíc skúšal svoje pero, píšuc menšie úvahy náboženského a filozofického zamerania. Teologické štúdium absolvoval v Bratislave. Za kňaza bol vysvätený r. 1910 (21. mája). Po vysviacke za kňaza účinkuje najprv ako profesor náboženstva v Malackách, neskôr ako lektor Starého a noného Zákona v Hlohovci. V predvečer prvej svetovej vojny, takrečeno zázračne, v poslednej chvíli sa dostáva do Spojených Štátov. Od r. 1914-5 pôsobí ako výpomocný duchovný v Osade Sv. Jýna Krstiteľa. (Whiting, Ind.).

V East Chicago (Indiana Harbor) zorganizuje osadu Nanebavzatia Panny Márie, na ktorej bol vymenovaný za farára (október, 1915), v ktorej z jeho iniciatívy bol vybudovaný kostol (1917), fara (1919) a neskôr škola a kláštor (1926). M. K. Mlynarovič bol zorganizoval aj druhú osadu na západnej strane East Chicago, Ind. V tejto osade kostol bol vybudovaný za účinnej pomoci prev. Alex. Macháčka, člena rádu sv. Benedikta v Lisle.

R. 1931 stal sa M. K. Mlynarovič predsedom SSK v Amerike. R. 1951 stáva sa predsedom Kultúrného výboru. Je predsedom Literárneho výboru NSS. R. 1945 bol vymenovaný za pápežského komorníka. R. 1955 sa stáva členom Medzinárodnej Katolíckej Akadémie. Ten istý rok bol vymenovaný Pápežom Piom XII. za Pápežského preláta.

Msgr. M. K. Mlynarovič r. 1950 vzdáva sa svojej fary zo zdravotných dôvodov a utiahne sa do kláštora slov. františkánov Seven Dolors Shrine, Valparaiso, Ind. V tomto kláštore žije ako člen III. Rádu Sv. Františka. M. K. Mlynarovič je členom Slovenského Ústavu v Clevelandu, založeného z iniciatívy osv. pána opáta T. Kojiša. Je podprededom Spolku Slovenských spisovateľov a umelcov v emigrácii, ktorý vedie Andrej Žarnov ako predseda a M. Šprinc ako tajomník.

Z nevydaných rukopisných prác M. K. Mlynaroviča hodno pripomenúť tieto dielaľ Pamäti. (Z môjho intimného života); O severoamerickej Moderne; Kázne; Rozeta (román); Judášova tragédia: O krajšiu budúcnosť Slovenska (Meditácie).

Mlynarovičov svetový názor vyrástol z poznania filozofie sv. Augustína, sv. Tomáša Aquinského, sv. Františka z Assisi, a najmä z pochopenia osobnosti, náuky, poslania a diela Ježiša Krista, Druhej Božskej osoby, Spasiteľa sveta. M. K. Mlynarovič v hľbke svojho "ja" je dobrým Slovákom, obhájcom slovenského moderného nacionalizmu a štátnej myšlienky (Slovenskej Republiky), dobrým americkým občanom, humanistom, svetoobčanom na základe svojho praktického kresťanstva, domysleného do všetkých dôsledkov. Waltwitmanovské nadšenie žije v jeho obhajobe demokracie, ktorú prijíma s určitými výhradami, ako zas na druhej strane zamieta všetky formy diktátorské a totalitné, ako prejavy barbarstva a zpiatočníctva. Mlynarovičove umelecké krédo vzniklo z potrieb života, z motívov slúžiť Bohu, bližnému a svojmu trpiacemu, a ťažko skúšanému národu pod Tatrami. Programovite vychádza z rodnej zeme, z tradície náboženskej a literárnej, ale neutkvieva v nej, apoštoluje za ňu, ale kategoricky nástojčivo hľadá nové svety, neznáme horizonty, nové hviezdy tvárnej a slovesnej krásy. Tvorba mu značí nástroj životnej prestavby; činnosť vysluhovanie lásky, porozumenia, bratstva. Poznatok, že spisovateľ musí byť oboznámený s duchovnými a umeleckými smermi svojej doby, že musí poznať svojich bezprostredných predchodcov, bol pre Mlynaroviča niečím samozrejmým. Mnohostranná akčnosť je výslednicou jeho dynamického naturelu, sviežosti a iniciatívnych zásahov do života jednotlivcov a celku. Život a dielo, myšlienka a prax, v prípade tohto pioniera, na všetko odhodlaného bojovníka Kristovho, protektora emigrácie a talentov, sa stotožňujú v monoliticky nedvojiteľnú jednotku.

Dielo Mlynarovičove nám môže ako tak zprítomniť celková charakteristika jeho literárno-umeleckej a kritickej tvorby, hoci len zlomkovite, náražkou podaná, ako je to zbežné pri oslavách narodenín, pri životazvratoch desaťročí.

Národný duch, ohnivý plam rodolásky, zavinutej do starokrajových spomienok vanie z prvej básnickej zbierky Mlynarovičovej, uverejnenej na pôde severoamerickej, *Slávia,* ktorá má päť cyklov s peknými perokresbami. Táto zbierka Mlynarovičova vyrástla v časoch prvej svetovej vojny, keď na európskom kontinente zúrila smrtonosná povíchrica, a v krčoch preporodenia sa nového klíčila v duši Slovákov nádej na zlepšenie svojej politicko-hospodárskej situácie a vymanenie sa z jarma nahnilého cisárskokráľovského Maďarska. Slováci v Amerike na čele so Slovenskou Ligou veľmi dobre chápali, že udrela dvanásta hodina a treba sa mať k činu a pomôcť Slovensku postaviť sa na nohy. Básnik, zelektrizovaný závanmi ducha dáva sa do boja za práva svojho rodu a svojimi veršami horlí na zhromaždeniach, v krúžkoch, v priateľských posedeniach za nový život, prajnejšie podmienky kultúrne, hospodárske a sociálne v starom kraji. Aby lepšie mohol vyburcovať city svojho poslucháčstva, zobrazuje slovenský národ v ťažkom jarme trpiaci a kriesi ospalé svedo-

mie tých, čo stoja bokom boja, vyžadujúceho zomknutie sa všetkých síl. Tak ako kedysi Sládkovič, Hviezdoslav, Vajanský, Grebáč - Orlov, Rázus burcuje, posmeľuje a rozplameťuje za svätú vec národa aj Mlynarovič svojich poslucháčov a neskôr čitateľov. Hoci mal maďarské školenie, hoci svoje prvé náboženské a filozofické úvahy napísal v jazyku maďarskom, neprešiel na druhú stranu, ale zostal pri svojeti, so svojím rodom a národom. *M. K. Mlynarovič* na jednej strane rozoberá smutnú prítomnosť, od ktorej odvracia pozornosť na slávnu minulosť slovenskú po príklade Jána Hollého; an ten čas, keď Slovensko nevychádzalo z pozornosti vzdelaného sveta, ako napomaháča a šíriteľa kresťanskej civilizácie, ktorá opozdene v niektorých častiach strednej Európy bola zapúšťala korene, a na druhej strane intuitívne vytušuje príchod nového času, bezpečne vypoznávajúc brieždenie nového rána. V zápase o lepší slovenský zajtrajšok ustupuje do pozadia jeho privátny svet a spomienky, ktoré oživuje v znelkách, čo majú viac menej zástoj oslavný: velebenie rodného kraja, slovenskej prírody, slovenského človeka, Slovenky, matky i devy. A už v tejto prvotine Mlynarovičovej milo prekvapuje oslavná pieseň Slovenky, slovenského junáka, slovenského bojovného ducha, ktorý je vzácnou črtou slovenského národa, lebo Slováci sú prvotriedni vojaci, ktorí sa vyznamenali vo všetkých zbraniach, najmä však v pechote a letectve. (Junák, str. 37—48; Slovenka, str. 55—65).

Tvorivý duch básnikov v tejto zbierke sa prejavuje v metaforickom umení, v lyricko-formálnej kráse, v realistickej názornosti, v dramatickom prvku, v evokačnej sile prírody, vo voľnom verši, do ktorého občas zaľahne nesúlad, v básnickej konštruktívnosti. Mlynarovič prichádza do poézie pevný a vyrovnaný, s perspektívou kresťana. V ňom niet Kraskovho pesimizmu, Rojovho búrliváctva, subjektívnej rozháranosti Lukáčovej *(Spoveď*, 1922), ani symbolistickej rozčarovanosti básnických adeptov, ktorí bývajú predčasne zachmúrení nad nesmiernou krásou žitia. M. K. Mlynarovič, keby sme ho chceli definovať, v prvej zbierke, sa predstavuje ako básnik sebazaprenia, pokory, čistoty, nadčasovosti. Poézia je preňho niečím posvätným, piesňou duše, akýmsi druhom modlitby. Autor rád prirovnáva svoju dušu k harfe Šalamúnovej. Poézia zbierky *Slávia* je príznačne slovenská: ona sa sžíva s problematikou celonárodnou, s existečnou otázkou Slovákov, bez riešenia ktorej nieto tvorby, poézie a výhľadu do budúcnosti Ešte aj po uplynutí tridsiatich rokov cítime onen oheň, z ktorého vyšľahli verše tejto zbierky Mlynarovičovej: "Vzbúru cítim v srdci mojom — proti stoletiam minulým. — Hej, vy stoletia minulé — Vyhnaly ste ducha pravdy — s duchom lásky. — Biedny duch váš — v zápase stál s vierou, — s Hospodinom veľkým . . ." (Str. 89). Prípadne onu maeterlinkovskú nehu, ktorá sa milenecky rozcítene prihovára k "umierajúcej ruži": "V záhradke mojej ľúbezno voňavej, — už v posledných bájoch ruža stojí. — Mesiačik biely z oblohy čipkovej, — sťa milenku svoju v žiali." P. 87.

Bolo jasné literárnej kritike, že *Sláviou* prichádza rodený básnik, ktorý hoci je poplatníkom tradície, hľadá svoje umelecké slovo, borí sa o svoj svet, o svojské nazieranie a chápanie života a sveta. Mlynarovič nepatrí do žiadneho literárneho smeru. V jeho prvotine nájdeme náznaky čistej poézie v zmysle brémodovskom, ktorú uskutoční v iných zbierkach.

Nadčasovým otázkam, priezkumu hviezdnej oblohy, kozmu a Stvoriteľovi sveta je zasvätená druhá básnická zbierka Mlynarovičova *Veľký Boh malých* (1934), ktorá vyšla nákladom I. Kat. Slov. Ženskej Jednoty v Sev. Amerike. V rámci astronomicko-teologickom, v prenesenejšom zmysle slova povedané, rozoberá autor tejto knihy výslovne vlasteneckú otázku: zmysel, poslanie a potrebu slovenského národa v srdci Európy a na mape svetových dejín. Táto zbierka obhajuje autonómiu v zmysle ontologicko-teologickom, keďže Boh, tvorca neba a zeme, sveta reálneho a nadprirodzeného je otcom všetkých národov, ktoré od neho dostali svoje miesto na zemi, životné a historické poslanie. Preto M. K. Mlynarovič v úvode tejto knižky správne a objektívne píše toto: "V božích pláhoch stojí, že slovenský národ, čo národ má jestvovať. Má žiť a vyviňovať sa svojským, osobitným životom medzi ostatnými národmi. Toho docieli, ak sa dovedie boriť za svoju existenciu. Ak toho nedovedie, ostane neverným sám sebe, a ostane neverným plánom svojho Stvoriteľa. A nevernosť je hriech." Prečo Mlynarovič pomenoval Veľkým Boha malých? Lebo Bohu "malé národy, malé svety tak ležia na srdci, ako tie veľké a bohaté." Typická a podstatná črta Mlynarovičovej poézie preniesť do lyriky teológiu, niektoré jej state, dogmu, mystiku, sa ostrejšie začína prejavovať v tejto jeho zbierke. Je pravda, že prvotný záujem básnikov smeruje k Bohu Otcovi, umelcovi umelcov, preláskavému Otcovi, priateľovi Slovákov, ktorý tento národ považuje za vyvolený a chcel ho zachovať až do konca storočí, spojac v ňom nerozlučne génia národného s duchom náboženským, s mystickým Telom Krista. Bohu-Otcovi autor venuje väčšinu rozbornej pozornosti, kým Krista a Ducha sv. v tejto zbierke iba pripomína. V žalmoch tejto zbierky nájdeme bohovedný, básnicky podaný traktát *"De Deo uno"*, rozvíjajúci božské vlastnosti, ktoré sa priesečíkom zbiehajú v jeho podstate, keďže v Bohu niet podstatného rozdielu medzi Jeho jednotlivými vlastnosťami. Ony sa všetky zjednocujú v Jeho podstate, božstve. (Deitas).

Druhá básnická zbierka Mlynaroviča je ucelenejšia než bola predošlá, rytmickejšia, hoci miestami nepríjemne zaškrípe jeho verš, oživujúci predmety priďaleké, priabtsraktné. Knižka táto, prekypujúca bohatstvom myšlienok, čistotou Evanjelia, nadšením milujúceho srdca s pravým oceňovaním základných kategórií životných (Boh, národ, rodina) je obohatením národnej a náboženskej poézie slovenskej. Vtedy, keď iní básnici bývajú ponorení do seba a do svojich vecičiek ako červík do syra, Mlynarovič spieva o úchvatnosti nadoblačnej zóny, o Bohu v duchu zja-

venia, o potrebe politického usporiadania sveta podľa zásad kresťanských, a nie šovinistických, boľševických, imperialistických. Právo a slobodu reklamuje pre všetky národy, ale najmä pre malé národy, ktoré sa jej nevedia dočkať, ako aj náš národ, olúpený dnes o poklad svojej štátnej slobody, o svoju samostatnú Slovenskú Republiku. Hľa, v Mlynarovičovi, vo vyznavačovi večných hodnôt nachádzame skutočnosť ozaj skutočnú pre nás Slovákov, a veľmi časovú. Slovák a Slovenka s básnikom privolávajú: "Chce sa nám žiť, žiť slávne, večite — A z čoho žiť? My, hladní, známe — len zo snov žitia tie veľhody. — A preds' chce sa žiť slávne, večite". (Veľký Boh malých. Str. 12).

V tretej básnickej zbierke *Boha hľadám,* vydanej Spolkom sv. Vojtecha v Trnave (1948), venovanej svetlej pamiatke Otca Damiána, M. K. Mlynarovič ponára sa sťa potápač do hĺbín nepreskúmateľnej ľudskej duše, ktorá je rovnako záhadná ako jej Tvorca, do sveta nadprirodzeného, do dejov milosti a jej vyžarovania v ľudskom srdci. Je to zbierka mystickej skúsenosti a dlhoročných zážitkov autorových z jeho najintimnejšieho života. Aj tu jeho subjekt sa stáva nástrojom poznania básnickej skúsenosti, a nie predmetom rozboru.

V tejto zbierke, krištalove čistých, delikátnych, odhmotnených veršov, rytmického omladenia a vrúcnosti, keď autor kladie prísny dôraz na zákony metrické, v knihe vnútorne vzostupnej a so záľubami výslovne františkánskymi (malé a najmenšie veci v prírode a v našom okolí, ktoré ani dlho nezbadáme) nachádzame širšiu epickú skladbu "Damián", portrét a obraz pátra Damiána, ktorý ako hrdina prežil šesnásť rokov v Molokai, v strede Pacifika, na ostrove Havajskom, medzi malomocnými. Táto báseň je životopisom apoštola a muža svätej povesti. Spracovaním tejto hagiografickej témy Mlynarovič kráča v zhode so snahami novodobej katolíckej svetovej literatúry. Zbierka *Boha hľadám* je uskutočnením čistej poézie, oplývajúcej vospolným citom lásky a bratstva, oddanosťou ku Kristovi a odovzdanosťou do vôle božej. Je ona podčiarnutím viery v prozretelnosť Božiu, ktorú Mlynarovič zprikladňuje vo svojom životopise "Z môjho intímneho života". Mlynarovič v tejto zbierke našiel primeraný tón svojim najvnútornejším stavom: "Hlavu máš sneh a oči boľavé, — krok tvoj sa kláti, ani opitý, — pomaly olej v lampe dohára — a Boha ešte nenašiel si ty? — O, našiel, našiel ešte v kolíske, — pŕs od matkiných s Ním sa nelúčiac, — lež večný je a prenesmierný tak, — že hoci mám Ho, — hľadám Ho vždy viac. — Milión raz sa postretneme, — milión raz je iný, iný, — jak podobenstvo z pery Krista, jak láska mojej domoviny". (P. 33).

Tajomstvo Kríža, nevyčerpateľný svet podnetov, myšlienok a božskejskej náuky, do ktorého s veľkým úžitkom sa zapojili nielen svätí, mystici a kresťania všetkých storočí od jeho objavenia sa na Golgote, tajomstvo tohto znaku, ktorý sa raz zaskveje na nebi, keď príde Pán súdiť celý svet (Matúš, 25, 41), ale aj myslitelia, umelci, básnici; tajomstvo kríža

tvorivo podnietilo obrazivé schopnosti M. K. Mlynarovića, ako tomu nasvedčuje jeho štvrtá básnická zbierka *Testament kráľa sŕdc,* ktorá vyšla nákladom Rev. Jána J. Lacha, mécena slovenskej kultúry, v Buenos Aires. Kráľom sŕdc je Druhá Božská Osoba, Ježiš Kristus. Jeho testament je zahrnutý v treťom období jeho života, v utrpení a v smrti. Kristov testament bol napísaný krvou, ktorú vycedil za nás všetkých, za naše hriechy na Kalvárii, skonávajúc medzi dvoma lotrami. Testament Kristov ustanovuje pre všetky pokolenia a veky sviatosť a obetu eucharistickú; sv. omšu M. K. Mlynarovič v zbierke *Testament kráľa sŕdc* zachytáva prvú sv. omšu. V siedmych slovách skonávajúceho Krista je zahrnutá podstata sv. omše. Do Testamentu Kristovho patrí posledná večera a všetky udalosti a momenty, spojené s Krížovou cestou, zahrnuté do zbierky pod záhlavím "Stelesnené Slovo má slovo." (Str. 27—46). *Testament kráľa sŕdc* je kniha neobyčajne vysokej básnickej úrovne, ktorá z Mlynarovića robí predstaviteľa modernej náboženskej poézie, ktorú na Slovensku začal kultivovať Tichomír Milkin, v ktorej pokračoval úspešne nedávno zomrevší Grebáč Orlov, na ktorého nadviazala v posledných desatročiach, Katolícka Moderna (Dilong, Šprinc, Haranta, Silan, Strmeň, Weigel, Okáľ); "Testament kráľa sŕdc" zprítomňuje nám na dosah Krista, zľudšťuje ho a učí poznávať a milovať v Ňom Spasiteľa, aby každý, kto v neho uverí, nezahynul a mal v sebe večný život. Túto zbierku Mlynarovič pripísal svojmu priateľovi Rev. J. J. Lachovi. "Venujem dôstojnému pánu Jánovi J. Lachovi; — bol a je sused, priateľ s úsmevom v očiach, — vždy dáva štedre, Boh ho požehnáva — reč otca-matky sladká mu je — a na oblohe národa hviezdu zažíha" (Venovanie). "Testament kráľa sŕdc" znamená najvyšší básnický výboj Mlynarovičov, zriedkavú silu vizionársku a duchovne-priestorove dobyvačnú. Ináče táto zbierka zaraďuje Mlynarovića do neprehľadného počtu tých spisovateľov našich čias, ktorí sa zaoberali osobnosťou Ježiša Krista, medzi ktorými nechybujú ani vedeckí badatelia, preskúmavajúci jeho sv. stigmy.

Posledná básnická zbierka Mlynarovičova *Z ľudu — za ľud,* ktorá vyšla r. 1956 vo Whiting, Indiána, nákladom Rev. J. J. Lacha uskutočňuje poéziu sociálnu, vybudovanú na kresťanskom základe, ktorá sa podstatne líši od poézie "davistickej", ako aj od príležitostných, sociálne ladených popevkov iných básnikov. Už v predposlednej knihe Mlynarovičovej sociálne myšlienky sa mocne ozývajú z jeho veršov. Mlynarovič už v dávnej minulosti sympatizoval s kresťanským socializmom, ktorý naznačoval usmerňovanie rodiaceho sa sociálneho cítenia masy. M. K. Mlynarovič k sociálnej poézii má všetky predpoklady osobné i spoločenské, lebo veď sa narodil v chudobných, v skromných pomeroch, pozná biedu študentského života, chudobu františkánskej rehole, v ktorej prežil celé roky. Pastoračná činnosť Mlynarovića ubieha medzi robotníckym, pracujúcim ľudom, ktorý si on vysoko cení a úprimne miluje. Za lepší zajtrajšok tohto ľudu pracuje, píše, apoštoluje, organizuje, cestuje, modlí

sa. Mlynarovič teda má vnútornú, bytostnú legitimáciu hovoriť za ľud a pre ľud. Na obranu svojho praktického sociálneho cítenia dovoláva sa slov sv. Bernarda: "Cirkev Kristova nemôže chrámy obliekať do zlata, a ľud ponechať v nahote a hlade." Mlynarovič v robotníkovi vidí brata v Kristovi, ktorého dnešná hmotárska civilizácia oberá o zaslúžené ovocie jeho mozoľnatých rúk. Sociálny motív presiaknul aj druhú časť tejto Mlynarovičovej zbierky "V rozpomienkach". V tretej časti zbierky *Z ľudu — za ľud,* ktorá má titul: "Afrika, si mi milá", pretriasa tématiku rasovú, černošskú, ktorá v chotároch slovenskej poézie je niečim vonkoncom novým.

Z čiernej rasy povstali básnici, ktorí obhajujú svoj potlačený rod. (James Weldon Johson; P. Laurence Dunabar; William Stanley Braithaite; Angelina Weld Grimke; Ane Spencer; Mary Effie Newame; J. S. Cotter; Frank Horne, etc.). Do kategórie bojovníkov čiernej rasy zaraďuje Mlynaroviča jeho univerzálne chápanie sveta, jeho praktické kresťanstvo.

Zbierka *Z ľudu — za ľud,* nádherne ilustrovaná Dr. J. Cincíkom, je hodnotným prínosom do poézie Mlynarovičovej a vydáva svedectvo o neochabujúcej tvorivej sile autorovej, ktorý vo svojej priebojnosti a v duchovnom napredovaní hovorí o veciach celkom nových a spieva o ľude v neznámej tonalite sociálnej, pomazanej svätou križmou kresťanstva. Ako úchvatne vie hovoriť, po viac než pol storočí, o svojej rodnej dedinke: "Vstred srdca Európy, zasnúbená s biedou, — jak slza s okom, čupí vieska v lone borovín: tam, v tôňach agátových kľačí domček biely, — nad záhradkou sa slní okien svieži rozmarín". (Str. 46). Aká dojímavá je tragédia čiernej ženy: "Pochodím z juhu, z diaľnej Alabamy, — kde voľnosť čiernych ani na papieri; chlieb jedávame rabský, zmoklý v slzách, — kde mladosť dievčat čiernych bielym hračkou len". (Str. 58). V tejto zóne kresťansko-sociálnej poézie sme ďaleko od hrmotnej propagandy davistickej-komunistickej, od plagátových výkrikov o biede, od nadávok na prehnilý kapitalistický režim, od buričov, ktorí urovnávali cesty otrockým formám žitia a negácii myšlienkovej slobody, boľševizmu.

K piatim básnickým zbierkam Mlynarovičovým sa druží veľký počet básní, uverejnených po časopisoch, kalendároch a almanachoch. M. K. Mlynarovič nezvykne vopred pouverejňovať svoje básne a potom ich vydať knižne, ako sme to neraz videli doma, na Slovensku. Neboli by sme nestranní, keby sme z tejto úsekovitej bilancie jeho poézie vypustili jeho jedinú divadelnú hru o troch dejstvách "Vianočný telefón", ktorá vyšla v Middletowne, 1944. Je to oživenie vianočného motívu, ktorý rada využíva slovenská poézia. M. K. Mlynarovič sa zahľbil do tajomstva narodenia Pána, ktoré po rokoch doplnil *Testamentom kráľa sŕdc,* čím jeho životopisný cyklus o Ježišovi Kristovi sa stal úplnejším: tu Vtelenie, tam Umučenie Pána. Toto zceľovanie a dotvorovanie námetov je neobyčajne príznačné pre tvorbu Mlynarovičovu. To, čo nepovedal vo svo-

jej poézii, dopovie v novele, alebo v románe, prípadne v cestopisnej črte. Takto vedel vyhnúť Mlynarovič vo svojej poézii opakovaniu, ktoré je príznačné pre subjektívnu poéziu čo zrejme od počiatku vyžadovalo od neho vysoké chápanie tvorby. Na tomto základe jeho osobnosť sa rozstupuje do šírky, lebo je nutený pochodiť vesmír myšlienky a netrčať v zajatí nehybnosti, pohodlia a pýchy. Mlynarovičova hra je presne realistická, odpozorovaná z každodenného života. V nej obnažuje niektoré črty slovenskej povahy; velebí zjavenú pravdu a materinskú reč, slovenčinu, ktorú kladie na úroveň angličtiny. V tejto hre sa dotýka otázky mieru. Pravý mier medzi ľudmi nastane iba vtedy, a kzostanú ľudmi dobrej vôle, keď uveria v zázrak a prijmú Krista za Spasiteľa sveta; Jeho, ktorý je Cesta, Pravda a Život a bez Neho, dnes vyobcovaného kráľa pokoja, najmä v republikách s červeným rajom, nebude pokoja nikdy. Vianoce patria všetkým, každému národu na svete, teda aj Rusom.

Novelistická činnosť Mlynarovičova zahrňuje v sebe tri zbierky, z ktorých prvá vyšla r. 1926 vo Spolku Sv. Vojtecha v Trnave pod názvom *Novely zo života amerických Slovákov.* Knižka načiera z životného prostredia autorovho a zahrňuje v sebe desať noviel, ktoré zobrazujú smiešne, alebo jednostranne preexponované figúrky, ktoré sa ženú za bláznivým snom, za svojou vášňou, alebo športovými záľubami. Vyššie ambície stavovské sú príznačné pre hrdinov prvých dvoch noviel, "Tonko" a "Na vandrovke". Prostredie a svet ožranov predstavujú rozprávky: "Politikár"; "Ja som ja"; "Mistr Američan"; "Kmotri"; "Mašírovanie na mesiac". Mlynarovič svojou iróniou a humorom šľahá postavy, ktoré podľahli pijatike. Najvypracovanejšia je novela 'V škole žitia". Je to výstražný prípad Pavla Jurcu, ktorý sa r. 1913 vybral do Spojených štátov, do Chicaga. Býva u strýca, pracuje v jatkách a za štyri roky sa drží, súc verný svojej láske, A. Bednarovičovej, ktorú zanechal na Slovensku. Pod vplyvom záhadného krajana však, akéhosi Vila, sa pomešťančí, zhumpľuje, zaľúbi do rafinovej a umele nastrčenej ženy, ktorá z neho vyláka posledný groš, a ufŕkne do neznáma, hneď po svadbe, zo zábavy. V polohách ilúzie a deziluzie sa pohybujú hrdinovia Mlynarovičovi, kým lepšie spoznajú seba samých a najdú životné riešenie svojich problémov. V tejto knihe medzi motívmi nájdeme motív nešťastnej lásky, cesty, dobrodružného života, generačného boja medzi starou a novou generáciou (primoderná), lásku ku prírode a zvieratám ("Hej-you"). Mlynarovič ako spisovateľ rozbíja starý tvar tradičnej prózy, kuskuje zložitý, vetný organizmus, dľžku popisnosti a siahodlhej charakteristiky. V duchu vývoja novodobej prózy používa dejovej simultaneity. Štýl jeho prvej zbierky je kombináciou snivo-poetického a energetického, lebo život nie je hračka, ale vážna vec, od ktorej závisí budúcnosť človeka, jeho večnosť. Do jeho štýlu účinne sa vrastá text biblický, ľudové porekadlá a popevky. Spomienky na Slovensko, ktoré si autor odnáša v sebe a zábery z Ameriky,

pokus charakterizovať ju, sú kladnou stránkou jeho prvotiny, ktorá dokumentuje spisovateľský talent, umelecký naturel, rodeného rozpravača, pozorovateľa analytika.

Druhá kniha Mlynarovičových noviel *"V tieni mrakodrapov"* vychádza v T. Sv. Martine, r. 1949. Sú to štyri novely, ktoré čerpajú témy v rodinného života. Dieťa, — z druhej svetovej vojny — Ľudia v pacifiku — z rodinného, rozvráteného života — Nijaký pozdrav? Chicagská pieseň. Stavba týchto noviel vzniká z diferencie, z nesúzvuku, z rozporu, z negatívnej stránky ľudskej povahy a činnosti. Je to tieň zla, noci, tmy, nelásky, choroby, smrti. Mlynarovič v tejto zbierke je zrelší, stavebnejší, umeleckejší, viac svoj, viac intenzívnejší. Už i ten fakt, že jeho kniha vyšla v Matici, kde na jemné vážky kladú prácu spisovateľa, žijúceho v zahraničí, je mnohovravný, hoci recenzent knihy J. Borr, písal o nej v Slov. Pohľadoch z vysoka. Mlynarovića, navazovateľa na slovenskú novelistickú tradíciu, v tejto zbierke právom môžme považovať za jej pokračovateľa. Mlynarovič v tejto knihe sa pozerá do života robotníckej vrstvy, ktorej osudy spoľahlivo pozná a ešte spoľahlivejšie odzrkadľuje.

Všímnime si zhusteného štýlu denníka Lučanského, na dôkaz slovesnej výraznosti Mlynarovičovej: "Dnes sa podobáme tropickej prírode, ktorá sa nedá vykynožiť. Stále sa množí, stále bujnie a stáva sa nepremožiteľnou. Koreň za koreňom, kmeň za kmeňom, konár za konárom, lístie za lístim a ovocie za ovocím . . . To, čo padne, plodí nové. To sme my dnes, Obrovská sila. A to všetko vyrástlo z nás pionierov, ktorí sme sa až zázračným spôsobom dostali sem na starých, rozheganých aeroplánoch. Tento deň sme i my oslávili, pravda, nie hymnou víťaznou. Sediaci pri raňajkách, pri akejsi čudnej káve. Jeden bombardér, Floridan, priniesol šesťstopového hada, a prechodiac, oháňal sa ním ponad naše hlavy. Prišly nás navštíviť aj Guinejky. Čudný obraz boží. Najnepodarenejšia Černoška v Amerike stala by sa medzi nimi kráľovnou krásy. A našli sa medni nami aj takí, ktorým sa pridaly." (Str. 43).

Tretia zbierka Mlynarovičových noviel *Borba s osudom,* vychádza v Bs. Aires, knižnici "Slobodná slovenská kultúra", ktorú založil Rev. Ján J. Lach a rediguje Dr. Stanislav Mečiar. Knižka obsahuje šesť noviel, tématicky neobyčajne pestrých: celibát, výčiny kukluksklánskeho hnutia, prípad Viliama Tara, ľúbostnú zápletku modernej, emancipovanej ženy, ktorá aj v manželstve má milencov, nerozriešenosť sociálnej otázky a jej následkov pre robotnícku vrstvu, strašný osud rodín, ktoré opustili Ameriku niekoľko rokov pred druhou svetovou vojnou a zahynuli pri obliehaní Stalingradu, tragédiu učenca, ktorý pátra po príčinách choroby malomocných. Táto zbierka je dosiaľ najlepšou jeho novelistickou knihou, v ktorej sa prejavujú všetky pozitívne vlastnosti Mlynarovičového talentu. Psychologická sondáž, štýl lyrický i neorealistický, prvok exotický i tajomný, hlboko precítený socializmus, obnaženie súčasnej spoločnosti, jej prednosti, ale aj chyby, viera v konečný triumf dobra, nad-

riadenosť nadprirodzeného poriadku, cirkulácia milosti, ale aj fatálna fyzická slepota. Novely tejto knihy sú naskutku vybrúsené a keby boli preložené do inej reči, boli by prijaté nie s menším uznaním, ako z našej stránky. Každá z týchto noviel je svetom pre seba, a má inú techniku stavebnú a odlišné dejisko.

Epický široký román Mlynarovičov *Vtáčence vo víchrici,* ktorý vyšiel v Bs. Aires, nákladom Rev. Jána J. Lacha s obálkou a titulným listom, navrhnutým K. Oravským, bol milým prekvapením pre čitateľskú obec a pre literárnu kritiku znamenal on medzník a dátum vo vývojosloví slovenského poprevratového románu. Tento román bol napísal autor pred pätnástymi rokmi a rukopis bol poslal Matici slovenskej na vydanie. Hoci dielo nevychádzalo do verejnosti, pravda, bol preniknul hlas o jeho jestvovaní. "Pamatáme sa na slová matičnej delegácie po návrate z USA r. 1937, píše Dr. H. Bartek, ktorí s radosťou hovorili o novom romanopiscovi, čo sa vhľbil až na korene slovenského života v Amerike a napísal o ňom román: Vtáčence vo víchrici, dnes prístupný zahraničným Slovákom v redakčnej úprave Dr. St. Mečiara. Bohaté básnické dielo Mlynarovičove nájde raz povolaného hodnotiteľa." (Slobodné Slovensko. Vianoce. R. IX., č. 12, str. 4).

Priekopnícky významný román Mlynarovičov *Vtáčence vo víchrici* v základe kombinuje oblasť historickú so sociologickou, t. j. jednu etapu severoamerickej civilizácie — KKK — s triednym životom a bojom slovenského robotníctva v mohutnom obraze zo života severoamerickej slovenskej emigrácie, s autobiografickým pozadím. Slovenská literatúra po prenikavom románe Martina Kukučina *Mať volá* sa dožíva z pera emigranta diela, na ktoré dlho musela vyčkávať; diela monumentálnej príchuti, dokumentárnosti a typickosti. Mlynarovičov román *Vtáčence vo víchrici* literárne zastupuje smer neorealistický, ktorý vychádza z bezprostrednej danosti, ale nechce byť len fotograficky verným opisom skutočnosti, ale pretvorovateľom spoločnosti v duchu kresťanskej mravnej obrody, ktorá by svet dvoma vojnami znetvorený mohla znovu postaviť na nohy. Pre ideologické zameranie autorove je dôležité jeho dualistické chápanie a vysvetľovanie sveta, vyplývajúce zo samej povahy kresťanstva, ktoré postavilo jasnú hraničnú čiaru medzi telom a duchom, medzi životom pozemským a nadzemským, usilujúc o harmonizáciu prirodzeného poriadku s nadprirodzeným, zaťažovanú oným stavom človeka, ktorý nasledoval po rajskom páde, bez ktorého, ako tvrdil Pascal, nevedeli by sme pochopiť zmysel spasenia a zmysel dejín vôbec. Tento dualizmus ostro preráža z charakteristiky jeho osôb, z tématiky a riešenia problémov, ktorými sa hemží jeho román. Mlynarovič nezabúda povinnosť kresťanského spisovateľa zachytávať zlo, hriech, priespasť neresti, vedúce do záhuby, vo zmysle výstražného signálu. Veď hriech, opak čnosti, zločinnosť a podvod, podávané v pravom svetle, nepriťahujú, ale odstrašujú, ako bol na to nezabudnuteľne poukázal *Fr. Mauriac,* v kritickom spise o

súčasnom románe *Le roman.* Chápeme, že Mlynarovič zachytávajúci veľmesto ako je Chicago nemohol vyhnúť kriminalistickým výčinom, prípadne zachytávajúc dejiny kukluksklanizmu, ktoré dokazujú zvrhlosť človeka a potrebu božej milosti, ak sa má človek a ľudstvo udržať na úrovni. Kresťanstvo musí poukazovať na zlo a bojovať proti nemu. Zastrčením hlavy do piesku, čiže pštrosia politika nikam nevedie a nič nerozrieši. Skutočnosti, ktorá nivočí tisíce a státisíce nesmrteľných duší, sa treba smelo pozrieť do očú.

V kompozičnej pružnosti tohto románu nachádzame postup reportážny, najmä v posledných kapitolách a v hľbke a šírke povahového rozboru hrdinov zástoj klasičného. "Vtáčence" zpríkladňujú v našej literatúre depersonalizáciu, t. j. zánik osobnosti, zánik charakteru a pevnosti názorovej a filozofickej. Samozrejme, že je to iba časť figúr ním zobrazovaných. Román tento zhmotňuje moderný život, život človeka naších dní, ktorý popri práci neraz plynie v kaviarni, v nočných baroch s kabaretným programom, na dostihoch, v hazardných hrách, v nevestinci; v kine, divadle, v športe, vo výletoch a najmenej v kostole, pri knihe, v spoločnosti rodiny a v službe vyššieho životného ideálu. Peniaze, pôžitky, rozptyl, únik pred povinosťou a zodpovednosťou, obchodovanie so všetkým, aj s presvedčením, to je viac-menej zbežný typ dnešného človeka, ktorý o druhom svete nechce ani chyrovať. V tomto románe popri charakteristikách miest ako je Chicago, ktoré je milšie Mlynarovičovi, než New York, Michiganského jazera, ročných prírodných dôb sú pre nás aj nepríjemné veci, ako je amerikanizácia slovenskej mládeže, národne ochabovanie nových pokolení, ale, ako si máme poradiť, keď pravda je pre Mlynaroviča nadovšetko. Intelektuál a sveta skúsený muž sa nemôže hrať na slepú babu a vieme, že pre pekné oči nik nám nič nedá.

Hodnotu každej cennej prózy udáva stupeň poézie v nej, keďže bez ducha poetického niet vlastne ani umenia. Román "Vtáčence" oplýva poéziou ako jesenný les farbami a my môžeme iba ľutovať, že na tomto mieste sa nemôžme viac o nej rozpisovať. Tento román, na rozdiel od kníh iných slovenských spisovateľov, zakotvil nie v dedine, ani v meste nie, ale veľmeste, ktorého ráz je medzinárodný. Toto dielo pre svoju tématiku, technické vypracovanie a umelecké kvality, ktoré by mohol zviditeľniť iba analytický rozbor, je najpozoruhodnejším románom v tomto desaťročí. Svojou hodnotou sa začleňuje do kategórie románov, ktorú znamenajú vrcholné knihy M. Kukučína *Dom v stráni,* M. Urbanov *Živý bič,* M. Rázusove *Svety* a J. C. Hronského dielo *Jozef Mak.*

Mlynarovičov román ukázal dnešnému slovenskému románu nové cesty, neznáme svety, podnebia a rasy.

Druhý, dosiaľ v rukopise jestvujúci román *Rozeta,* z ktorého priniesol úryvky revuálny časopis "Most", je zachytením životných dejov tuláčiek, dievčenského sveta, riešiaci problematiku zla, ktorá korení v jadre ľudskej bytosti a nenáchadza prirodzeného vysvetlenia bez prijatia náuky

o dedičnej zaťaženosti človeka. Majstrovský popis zázračných krás prírodných, objavenie duše modernej devy, jemný lyrický tón sú prednosťami tohto neznámeho diela Mlynarovičovho, ktoré odcloňuje oponu (pre čitateľa) neznamého sveta a dosiaľ nezachytených záhybov ľudského srdca v našom novodobom písomníctve. V rukopisnej podobe zostal aj životopis Mlynarovičov *Z môjho intimného života,* v ktorom autor píše o svojom detstve, mladosti, študentských rokoch, o svojom noviciáte, o svojom účinkovaní v Malackách, v Hlohovci, o svojej ceste a americkom pobyte, o svojej literárnej tvorbe, o sebe samom, o svojej povahe, o svojom založení a sklonoch, podľa príkladu dnešných spisovateľov, ktorí sa úprimne spovedajú a napomáhajú čitateľovi lepšie vniknúť do ich diela, poznať dobu, v ktorej tvorili, okolie, v ktorom vyrástli, zákony tvorenia, ktoré uplatňovali. Niet literárneho druhu zaujímaviejšieho nad tento. Zobrazovanie autorovho detstva a školských rokov, Záhoria, nachádzame v jeho črtách a novelách, ktoré rok čo rok vychádzajú v *Literárnom Almanachu Slováka v Amerike,* ktorý umne a nestranne rediguje ho kritickej a essayistickej činnosti, ktorá v jeho diele je čímsi druhoraspisovateľov a vedcov, žijúcich po všetkých kútoch sveta.

Duchovnú podobizeň Mlynarovičovu si nemožno predstaviť bez jeho kritickej a essayistickej činnosti, ktorá v jeho diele je čímsi duhoradým, príležitostným. Severoamerickej spisbe veľmi chybovala kritika, podložená jednotným svetovým názorom, spoľahlivým estetickým vkusom, poznaním literárnych, vedeckých a umeleckých diel, nekompromisnosťou. Kult osobnosti sa prejavuje v Mlynarovičovom vyvažovaní a hodnotení slovenských postáv národných, literarných a vedeckých. U Mlynaroviča, všestranného vyvažovateľa kultúrnych, národných, náboženských osobností kult osobnosti je niečo vonkoncom samozrejmého. Z kňazov verejne učinkujúcich kriticky hodnotne zachytil tieto postavy: A. Hlinku, M. Rázusa, Dr. F. Jurigu, Pösténÿiho, Lacha, Murgaša, J. E. p. biskupa A. Grutku. Z básnikov zvláštnu pozornosť venoval A. Sládkovičovi, P. O. Hviezdoslavovi; z umelcov R. Petrákovi, z vedeckých pracovníkov Fr. Hrušovskému. Zvláštnu pozornosť venoval Dr. J. Tisovi a Dr. V. Tukovi, Petrovi Jurčákovi, ktorých poznal osobne.

Mlynarovičove štúdie o severoamerickej Moderne, ktoré majú knižný rozsah, sú novinkou a prínosom do zásobárne slovenských výbojov v literárnej kritike. Mlynarovič je vážny slovenský hodnotiteľ, ktorý sa zamyslel nad dielom skupiny básnikov, ktorí tvoria obrodno-poetické hnutie, ktoré sa datuje do r. 1912—1925, ktoré predstavujú: Ed. A. Robinson, Robert Frost, Vachel Lindsay, Edgar Lee Masters, Carl Sandburg. Nový prúd severoamerickej poézie sa bol rozlial viacerými smermi, na čele ktorých vidíme stáť Ezra Pounda a T. S. Eliota, ktorých dielo našlo prenikavý ohlas u básnikov ako sú Allen Tate, J. C. Ransom, Hart Carne, William C. Williams, E. E. Commings, pravda, básnikov nerovnakej inšpirácie, sily a reputácie, ku ktorým patrí aj niekoľko vzácnych

poetiek, ktorým sa podarilo zvýrazniť ženskú dušu: E. St. V. Millay, Anny Lowel a Elinor Wylie. Mlynarovičova kritická vloha azda najmarkatnejšie sa javí v týchto štúdiách, ktoré tvoria portréty básnikov, podrobnejší rozbor diela, charakteristiku Moderny, doby, ktorá ju zrodila, rozdiel a súvislosť tejto generácie s predošlou, ako aj príčinu jej nebývalého úspechu.

Do kriticko-essayistickej činnosti Mlynarovičovej treba zahrnúť jeho dve cestopisné štúdie, v ktorých zachytil svoju cestu do Európy a dojmy zo svojho niekoľko mesačného pobytu v starom kraji. Prvá cesta Mlynarovičova do Európy, na Slovensko, do kraja dedov a predkov spadá do roku 1925 a bola zachytená v denníkovej forme a uverejnená v časopise "Jednota" na vieceré pokračovania. Z Chicaga sa pohnul Mlynarovič koncom mája a zastavil sa v Paríži, v Nemecku, v Čechách, na Morave a v rodnej dedinke, odkiaľ odchádzal do Bratislavy, do Trnavy, do Šaštína, do Ružomberku za vodcom národa A. Hlinkom, do Tatier. Na Slovensku vypoznal vtedajšie vedúce osobnosti literárneho, časopiseckého, kultúrneho a novinárskeho života. Poznal Dr. E. Filkorna, Sidora, Načina, Pöšténviho, Tisu, Budaya, Tománka, slovenských biskupov Dr. K. Kmeťku, J. Vojtáššaka, Jantauša, Schneidera Trnavského, Dr. Hodála, J. K. Mateiova, etd'. Cestou späť do Ameriky sa zastavil vo Viedni, v Budapešti, ktoré poznal z minulosti a zdržal sa v Ríme, v období sv. Roku. Táto štúdia ho ukazuje ako bystrého vypoznávateľa a hodnotiteľa osobností, ako plamenného národovca i svetoobčana, ktorého výpovede dodnes nestratili svoju platnosť. Mlynarovič má zmysel nавäzovať kontatky s výnikajúcimi osobnosťami a poinformovať ich o duchovnom a náboženskо-kultúrnom stave Slovenska. Mlynarovičove cestopisné záznamy *"Európska túra"*, autobiograficky podložená ,oplýva postrehmi ,svojským poznaním, smelosťou. Svieži humor, zaujímavosť a kresličská vloha sú nespornou prednosťou jeho prvej cesty do "starého kraja", ku svojim. Mlynarovič z autopsie vypoznal skutočný pomer Čechov a Slovákov a zavčasu o ňom informoval dobromyseľnú americkú Slovač v novele *"To, čo najviac bolí"* (Obrana, marec, 1928.)

Druhú cestu do Európy podniknul o tridsať rokov neskôr, t. j. r. 1955, na jeseň, za podstatne zmenených pomerov. Cesta domov bola zarúbaná, lebo jestvuje v Európe t.zv. železná opona. Aj cieľ tejto cesty bol celkom iný, než kedysi. Prvý raz šiel do Európy ako súkromník, tento raz ako predseda ustanovizne, ktorý mal preskúmať stav dnešnej slovenskej emigrácie, žijúcej najmä v Taliansku a v Bavorsku a poinformovať o živote, pohybe a diele severoamerických katolíkov. Tento raz v jeho spoločnosti bol Rev. Ján J. Lach, ktorý šiel s ním ako činiteľ kultúrny, vydavateľ a duchovný turista. Interesantné dojmy z tejto cesty Mlynarovič bol uverejnil vo viacerých časopisoch severoamerických. V prvej cestopisnej štúdii Mlynarovičovej prevládal zreteľ essayisticko-umelecký, kým táto druhá sa stáva informatívnym referátom, v ktorom nechýba kritický po-

stoj, originalita pohľadu, pohotovosť bezprostrednej reakcie, evokácia osoby alebo mesta dvoma tromi črtami, a najmä poetický pôvab, ktorý sa zračí v pasáži opisujúcej rodisko Sv. Františka Assiského, prípadne v rozhovore s dnešným generálom františkánskeho rádu. Dokumentárne je podané Mlynarovičove stretnutie so sv. Otcom, Pápežom Piom XII., ako aj s kardinálom Pizzardom.

Literárno - kirtickú činnosť Mlynarovičovu sústavnejšie bolo možno badať v úradnom orgáne SSK, v "Dobrom Pastieri", kde Mlynarovič mal rezervovanú pravideľnú rubriku "Po stopách samaritánskych". Biblicky klasickým obrazom sám najlepšie určil ráz svojej činnosti v časopise, ktorý za redakcie Dr. Buca sledoval vysoké ciele literárne i ideologické. V nej sa nám javil Mlynarovič ráz ako trpezlivý glosátor, inakedy duchovný cestár, kritik, pozorovateľ a vyvažovateľ toho, čo sa deje v rôznych zónach žitia a má vyšší dosah. Bolo to písané na motto: čo robia Slováci v sev. Amerike i v zahraničí, a ako to robia. Tie stľpce Mlynarovičove "Po stopách samaritánskych", to bola vlastne jeho tribúna, na ktorej vystupoval ako neúnavný predseda, horliaci za rozmach SSK, ako teologický podkutý muž, básnik, spisovateľ, priateľ, poradca, národný misionár, ktorému záleží na každej hodnote. Aj v kratších posudkoch ho poznáme ako kritika, ktorý si z činnosti triediča duchovných hodnôt robí otázky svedomia.

Ďalšie dve dimenzie Mlynarovičovho diela a talentu tvorí novinárstvo a rečnícke umenie. Slovenský spisovateľ vždy túžil mať kontakt s čitateľskou obcou, v novinách chcel prejadrovať svoj názor na aktuálnejšie otázky dňa, prostredníctvom dennej tlače rozširovať svoje názory, formovať verejnú mienku a tak prevychovávať na stranách novín verejnosť. Publicistická činnost Mlynarovičova je priamo neprehľadná. Môžme na ňu iba poukázať prstom ruky a povedať: je to hŕba článkov, besednice, oslavné zdravice, nekrológy, meditácie, polémie. Týkajú sa problémov národných, náboženských, umeleckých, vedeckých, fraternistických Slovákov a ich potreby existenčné, duševné, stavovské, národné. Jeho články nachádzali hlasy pro a kontra, rozvírovali hladiny a načrtávali chodníčky budúcnosti. Keď začiatkom tohto roku sa bol rozpísal o význame kresťanskej tlače, nebolo tuším novín, ktoré by ho neboli odcitovali, komentovali a podčiarovali. (Jednota. 20. II. 1957, str. 2). Nadšene bola prijatá Mlynarovičova reč, ktorú povedal na oslavách 14. marca v Chicagu, z príležitosti 18. výročia vyhlásenia slovenskej samostatnosti. Tento prejav, v ktorom objasnil zásady prirodzeného práva Slovákov na vlastný, samostatný život komentovali viaceré časopisy. Z neho vyžaruje írečitý slovenský duch a Mlynarovičova viera v slovenskú štátnu budúcnosť. "Pamiatka Hlinkovej a Tisovej práce a obetí žije a pracuje v duši národa i ďalej a je ona zárukou, že jedného dňa oko Božie so záľubou spočinie na vernom Slovensku a povznesie ho vysoko nad nepriateľov. Dvojitý kríž vierozvestov sv. Cyrila a Metoda, zaskveje sa zas v plnej žiare

a to aj v znaku *novej, samostatnej Slovenskej Republiky.* Pre Pána Boha, ktorý prostredníctvom Matky Božej bol prisľúbil aj obrátenie Ruska, ak sa veriaci svet bude zaň modliť, nič nie je nemožného".

Úplnejšie zaregistrovanie tvorivých aspektov Mlynarovičovej činnosti je nepredstaviteľne bez zmienky o jeho kazateľskom umení. Keď podrobíme kritickému rozboru jeho kázne a uverejnené reči, nájdeme v nich uplatnené zásady kazateľského umenia: pravidelnú rečnícku stavbu, vhodné rozčlenenie látky ,jej spracovanie a rozvrhnutie. Inými slovami povedané: úvod, stať, záver. Rečníkovi, alebo kazateľovi pomáha jeho osobnosť, presvedčivosť, jasnosť, spôsob prednesu, pohotovosť. M. K. Mlynarovič patrí dnes medzi najlepších kazateľov a rečníkov severoamerických. "M. K. Mlynarovič patrí medzi najskvelejších rečníkov a kazateľov slovenskej Ameriky. Preto je vždy aj na všetkých tribúnach, kde treba nielen niečo povedať, ale krásne povedať; účinne a presvedčivo." (Mikuláš Šprinc). Darom jazyka, za pomoci Ducha Svätého rozširuje Mlynarovič zjavené pravdy Tým, čo bol vnukol Sv. Písmo a neprestáva inšpirovať služobníkov myšlienky a nadčasových hodnôt.

Preleteli sme územím duchovnej tvorby Mlynarovičovej a záverom chceli by sme k nej dodať ešte sopár slov. Mlynarovičova tvorba je nielen svedectvom jeho vysokých intelektuálnych a umeleckých schopností, ale aj trvácnych etických zásad, na ktorých bola vybudovaná. Boh, duša ľudská, človek, kresťan sú jej osami, okolo ktorých sa neprestáva točiť tak, ako zem okolo slnca. Mlynarovič uprednostňuje kráľovstvo ducha, vládu duše na zemi, bez ktorej jednotlivec sa stáva hračkou vlˇn vášne, pýchy, prázdnoty. On život merá *sub speciae aeternitatis,* z hľadiska vyššieho zamerania. Každodenná borba i tvorba má smerovať k Bohu. Mali by sme tvoriť tak, ako keby sme mali byť večne na zemi, ale žiť zas tak, ako keby sme mali večer zomrieť a nedožiť sa rána viac v slzavom údoli. Život je veľký dar boží, veľká možnosť, doba skúšky a prípravy, v ktorej podstatnú úlohu hrajú cnosti viery, nádeje a lásky. Bolo by treba klásť dôraz na lásku. podľa upomenutia sv. Pavla, ktorá zostáva aj na druhom svete v platnosti; na srdce, ako vraví Mlynarovič, na dobrotu, na charitu, ktorá tvorí, buduje a robí zázraky v živote súkromnom i verejnom. Mlynarovičova viera v Slovensko, v nadanosť slovenského národa, v slovenskú budúcnocnosť kultúrnu, štátnu je neohraničiteľná. Slováci potrebujú možnosti, zlepšenie svojich pomerov a svet spozná ich zdatnosť, vnútornú veľkosť a originálnosť, ktorá sa javí napr. v ľudovom umení, vo speve, v ktorom s bohatstvom slovenskej piesne, s výnimkou Ruska nik nemôže súťažiť. Slovensko musí preniknúť do vedomia sveta; Slovákov musí svet poznať z diel práce, histórie, ktorú oni sami vytvoria. Drahá a svätá je Mlynarovičovi tradícia cyrilo-metodská; slovenská tradícia, história, slovenčina. A ako vášnivo oddane miluje slobodu a dôstojnosť človeka, s patričnou sociálnou úrovňou, tak prudko odsudzuje barbarstvo.

M. K. Mlynarovič nepripúšťa nezávislosť umenia, keďže ono má

slúžiť spoločnosti, aby ona napredovala mravne a vnútorne, a sa nezdegenerovala. Tvorba, popri náboženstve je najväčšou tvorivou a obrodnou silou spoločnosti a sveta. I vtedy, keď ich prijíma v obdive, i vtedy, keď ich odsudzuje pre defekty a omyly, vedúce na zcestie. Umelecké dielo, ak nesplňuje tri základné požiadavky — celistvosť, harmóniu a jasnosť, ktoré podčiaroval sv. Tomáš Aquinský, nie je tvorivým výkonom. Mlynarovič pochopil dnešok, jeho prednosti, ale aj jeho rozkladné črty a jeho úbohosť mravnú, ktorá je nebezpečne zlovestná pre najbližšiu budúcnosť; pre tie obdobia, do ktorých vchádzame, lebo s duchom, s hodnotami nadčasovými sa nemožno zahrávať, hazardovať, lebo Boh má a mal nekonečné možnosti zásahu a odvety.

SLOVENSKÝ BÁSNIK PRED SLNKOM

Záhradou bol som, z dosák plot ma obtáčal;
plot dolámaný jak zúfalcov nádej.
V nej moril som sa márne, dlhé noci vykľačal,
aj zvedavý van lkal: Oh, čo je to za dej,
kde kalich vône, kvetná ozdoba,
záhrada sa len púšti podobá?

Aj mŕtvym poľom bol som: pluh sa dolámal
v oraní pôdy otcov draho vykúpenej,
kde pretekala krv, pretrhával sa sval
otčiny nevinne na zánik odsúdenej.
Prázdnota stodôl húdla, hlad psom zavýjal.
Ty kde si bolo, slnce, keď nás každý ubíjal?

Počul som vzdychy Tatier ku tebe,
lámanie srdca nervózneho Váhu
a dumy horké o stratenej velebe,
čo zdeptal barbar ešte na prahu.
Nie, slnce drahé, nechcem drapériu chmár,
nie, nechcem vyschlé líce, vyschlú tvár.

Dosť bolo dlhých piesní, boli labutie
a ký div, že aj ja som spieval s chóry,
kde hlas môj vzkriesenia deň nehúdol.
Znel vzdychom raneného orla — chorý,
keď beznádeje studňu oči zaliali
jak jednúc v Bratislave otcom vo žiali.

Dnes som tu, slnce, pred tebou s holdom vdiak
počúvaš srdca závažie jak hlasno tĺkoce,
jak piští prosby hnaný plachom vták
a hrdlo stíska dlhá, čierna muka,
Som tu, pri večnej žiare večný tieň,
v priehlbni svetla temnôt priehlbeň.

Kolíšem národ v sebe, národ nosí mňa,
žiaľ tisícročí jatrí moju hruď.
Nediv sa, že prosba moja je tak podivná.
Verím, že jedine ty vzkriesiš zmŕzlosť hrúd;
svet stvoríš nový, nebesá čo dá mi
s mladistvou lunou, s mladistvými hviezdami.

Daj sa mi, kráľ oblohy, kúpať v oslní,
v ňom plávať, nech velebí sa vo mne
a hruď i hrudy znova čarom rozvlní.
Vtedy sa svet Tatier zasa zmení divne
a o triumfe slnka zaplesá
úbohý básnik a s ním nové nebesá.

Miloš K. Mlynarovič

OTČENÁŠ

(Varianty)

Šieste slovo: *Dokonané je.* (Ján 19, 30)

Predohra

Golgota, Golgota,
kde knôt dnes dohorieva, kde dnes hasne méta:
Čo Jeruzalem,
kde z hodín posledná sa chystá odbiť
v stredisku sveta?
Trhavo, mľkvo Syn človeka
dnes zo dna útrob volá: Oh, počuj:
V testamente predposledná veta
tak zneje:
— Dokonané je.

I.

ORÁČ

Deň klesol, ťažké chmáry víria,
v nich skorý večer srdcom zemegule
vyzváňa na žalm. Z krvavých úst hlas zneje:

Oráč sa modlí, kl'aká Kalvária
a duša kdesi v sionskej chvie sa žule.
— Posledná brázda . . . Pole doorané.

Kto spozná hl'bkosť brázd tvojich jaziev?
Len ten, čo preoráva pluhom vlastné telo
a do brázd semä potu, sl'z a krvi vsadí;
čo napojí svet živou riavou jaziev,
korunou tŕnia razí cestu čelo
a prápor kríža vztýči na víťazné hrady.

Môj Milý Hospodár svetov za Otca má.
Ký div, že všade žírne polia vlastní
a slnce nad pšenicou zlatou nezapadá;
na mlyne žarnov melie nocami i dňami
a z múky chlieb sa pečie vonný, slastný,
a Kráľ-Syn volá k stolu jak brat brata.

Sin má stráne olivami kryté,
široké, žírne polia má môj Milý
a zlatými klasmi lány vysadené.
Vinicu má môj Drahý na slnečnom svite,
kde duša l'udstva obnoví si sily
a srdce oddýchne si unavené.

A pluhom Kríža poorané brázdy
—červené stuhy v kyprení sl'z a potu —
velebne sa tiahnu od póla až k pólu;
a odo dňa, čo svitne, zomknú navždy
pod strechu sveta l'udstvo v bratskú nótu
na perách k spoločnému stolu.

On, oráč, od rána v práci do noci,
od temných nocí až do ranných zorí,
klesajúc na pluh, na smrť unavený,
večiereň z úst vyschlých peje, z vlhkých očí
a padá, ako mračno padá, korí sa, korí
jak otrok v smutnom ponížení.

Miloš K. Mlynarovič

II.

EMIGRANT – MAJSTER

Predohra

Emigant – Majster na javisku Kríža
v ružovom plášti pieseň lásky odohrá,
hoc srdce nesmierny žiaľ pretína.

Čo Izaiáš zvečnil vo víziách,
čo z harfy čaril Dávid kráľ,
to zachytáva dnešná hodina.

Zavítal s novou piesňou piesní,
so spevom vlastnou krvou zvečnelým
pre repertoár nových období.

Na pódiume On sám si ju kvíli . . .
Dnes počuť chvieť sa bôľne bôľny rým,
čo zajtra album sveta ozdobí.

Exulant – Majster, nedbaj, že tu zjari
jak za požiaru v pralese sa reve;
počúva ktosi – Matka Tvoja, Tvoj Ján.

Tu stoja, do platne ryjú škálu bôľov,
nedbajúc, že dav zúri v besnom hneve.
Hudú si hudbu nevýslovných rán.

Tu Madgaléna, z divého šípu ruža,
mladistvým driekom ovíňa Kríža driek,
načúva jak sa z jaziev tóny rodia.

Tu slať v srdci cédrov, na nich hladní orli,
tu Márie i Dizmas, vzdychy sľz matiek
a v krvi – v Tvojej krvi melódia.

Keď prekráčame žitia križovatky,
nech zazvučí nám symfónia vaša,
zvečnená tu pod Krížom pre orchester.

Vrátia sa Golgoty i Veľké piatky,
oh, nech zavznie hudba prosieb Otčenáša,
zachytená v krvi *Pater noster*.

Miloš K. Mlynarovič

SONET

Msgr. M. K. Mlynarovičovi k sedemdesiatke

Keďže noc hrdzavá dopadá ostro do slov
z vetchých nádejí, bezodných ako dym,
aspoň len v zátiší zadrž nám, Pane, poslov
s korunou, chlebom a prsteňom zásnubným.

A mladosť daruj im jak výdobytok rodný,
nech v božskom ošiali zjavujú svoje sny
a sťaby v mrákotách hovoria pravdu do tmy:
krvavé súhvezdia, ruženec bolestný.

Najmä však k pevcovi s korunou postriebrenou
buď, Pane, láskavý. Pováž len: jeho vek
je vlna najvyššia s tou najčistejšou penou,

príliv a odlev slov, prezretá plnosť zlata,
výsledná rovnica, kvet morských sasaniek,
hrozno a posolstvo odeté do šarláta.

Karol Strmeň

OHEŇ V HASNÚCOM KOZUBE

K sedemdesiatke Msgr. M. K. Mlynaroviča

Keď sedem hodín meškajúci vlak Nickel Plate spoločnosti zastal na stanici v meste Hammond, Indiana, vystúpil som do tmy a zimy. Nestačil som sa ani rozhľadieť, keď už bol pri mne p. Janko Kostolník, terajší brat Didak, OFM, a viedol ma do čakajúceho automobilu. Nebolo mu ťažko rozoznať ma, lebo som bol jediný cestujúci, čo vystúpil v Hammonde. Inak sme sa poznali iba z listov, ale to stačilo, aby sme sa privítali srdečne a vrele. Na dlhší rozhovor nebolo však času ani v aute, lebo cesta bola klzká a vyžadovala si celú pozornosť riadiča. Na šťastie mestečko Whiting, kde mal byť môj prvý domov po príchode do Spojených Štátov, je veľmi blízko Hammondu, takže aj napriek nepohode o niekoľko minút sme boli v Jankovom dome na Lake ulici. Nestačil som sa však ani ohriať, len som svoje veci složil a Janko Kostolník už súril, že vraj na mňa čakajú. Znova sme tedy sadli do auta, prebehli niekoľko ulíc a v bočnej izbe reštaurantu Tonky Matisovej som po prvý raz v živote postretol troch ľudí, s ktorými ma dodnes spájajú sväzky najkrajšieho priateľstva, lebo od tých čias ako svojou srdečnosťou oteplili, uľahčili a okrášlili prvé dni môjho pobytu v novej vlasti, zaviazali si ma tisíc ráz svojou láskavosťou na celý život.

Oboznamovanie vlastne ani nebolo dlhé. S pánom Jozefom Chillom boli sme krajania, Gombašani, a otec mi o ňom často hovorieval ako o mužovi, ktorý sa v Amerike tak skvele uplatnil, že bol pýchou celej našej dediny. Father Lacha som poznal z chýru Gombašanov, ktorí boli v Amerike a patrili do jeho osady. Veľa som počul aj o jeho chýrečnej bande, s ktorou navštívil pred druhou vojnou Slovensko a o jeho povojnovej činnosti dočítal som sa hodne z americko-slovenských novín, ktoré som už vtedy veľmi pozorne niekoľko rokov sledovať. A takmer okamžite bol mi blízky aj môj tretí rukovodič do amerického života, Msgr. Miloš K. Mlynarovič. Veľmi živo som sa pamätal na úryvok jeho neskôr slávneho románu "Vtáčence vo víchrici", uverejnený ešte pred vojnou v Slovenských pohľadoch a viaceré novielky, články, úvahy a básne, ale odrazu som mal pocit, že som sa s týmto menom stretol kdesi oveľa skôr, než sa začal zaujímať o poéziu a básnikov. Až keď v prúde rozhovoru odznelo slovo "Harbor", čiže skrátená forma názvu mesta Indiana Harbor, kde bol Msgr. Mlynarovič duchovným slovenskej osady Nanebovzatia Panny Márie, bolo mi odrazu tak radostne a milo, ako keď človek znenazdajky stretne dávneho priateľa z detstva. Ako málokedy v živote tak jasne vynorila sa mi priestranná rychtárska izba u starého otca, ktorý pri

svetle petrolejovej lmpy čítaval nahlas pre celú rodinu Slováka, kde bola opisovaná cesta Andreja Hlinku po Amerike. A pamätám sa aj na to vzrušenie, ktoré sme vtedy všetci zažili, keď starý otec čítal odsek, ktorý sa začínal slovami: "Na Harborte navštívili Hlinku Gombašani . . ." Áno, tam na stránkach Slováka stretol som sa po prvý raz s menom Reverenda Mlynaroviča v tom čase, keď bol u neho hosťom Andrej Hlinka a celé Slovensko s dychtivosťou čítalo každú zprávu o srdečnosti a sláve s akou prijali naši americkí bratia vodcu slovenského národa.

Zakiaľ som býval na Whitingu a Msgr. Mlynarovič bol farárom osady Nanebovzatia Panny Márie, stretali sme sa pravidelne každú sobotu u p. Jozefa Chillu. Ale navštívil som ho niekoľko ráz aj na jeho fare, kde som obdivoval jeho krásnu knižnicu. Takmer všetky veľké diela slovenskej i svetovej literatúry boly tu shromaždené a kedykoľvek som mal o niektorú záujem, Monsignore mi ju s veľkou ochotou požičal. Čím viac som ho poznával, tým väčšou hádankou bol pre mňa. Dnes sa rád priznám, že som akosi nechápal, keď všetci ľudia, s ktorými som sa o ňom shováral, rozprávali mi o veľkosti jeho kazateľského a rečníckeho umenia. Zdalo sa mi jednoducho neuveriteľné, že by Msgr. Mlynarovič mohol byť veľkým kazateľom a rečníkom. Jeho slovenčina niesla na sebe veľmi badateľné stopy záhoráckeho nárečia. Nemala a nemá dodnes turčianskej alebo liptáckej mäkkosti a hybkosti. Je tvrdšia vo výslovnosti a vari aj menej chybná v štýle. Krem toho modulácia Mlynarovičovho hlasu zdala sa mi bez hudobnosti a šírky. V postave jeho nebolo tej mohutnosti, akú by sme radi videli u veľkých rečníkov a kazateľov a skromnosť zovňajšku už vopred mi hovorila, že zjavom sotva môže obecenstvo očariť prv, než ho rozohreje svojou rečou. A predsa toto všetko, čo som pokladal za neprekonateľné prekážky veľkého rečníckeho umenia, v súkromnom rozhovore bolo skôr výhodou než nedostatkom. Nárečové prvky dodávaly rozhovoru s Mlynarovičom intimnitu, nezvyklá stavba viet a zvláštne slvá pôsobila milou farebnosťou, ktoár mala v sebe oveľa viac sviežej bezprostrednosti ako vysoko uhladená literárna reč a prekvapujúce prirovnania maly dramatizujúcu kvalitu, ktorú som kedysi tak obdivoval, keď ako vojak v bratislavskej kasárni som celé hodiny počúval rozhovory chlapcov zo Záhoria, keď po večierke spomínali na domov, alebo sa jeden druhému zdôverovali so svojími drobnými dobrodružstvami z veľkého mesta. Po tejto skúsenosti som často rozmýšľal o súvislosti medzi vlastnosťami západoslovenského nárečia a množstvom veľkých rečníkov a kazateľov z tohto kraja. Dnes, po rokoch odlúčenosti od Slovenska, som presvedčený, že tak ako na stvárňovanie záhoráckeho nárečia vplývala povaha, životná filozofia a sociálne pomery tamojšieho ľudu, aj samotné nárečie ovplyvňovalo utváranie osobností, inými slovami povedané, ide tu o komplex vzájomných súvislostí, ktorých výslednicou je aj Mlynarovič. Pravda, Mlynarovič je dnes už veľmi ďaleko od toho ľudového typu, ale pod nadstavbou širokého humanistického a teologického škole-

nia a väčšej časti života vo veľkých mestách dvoch kontinentov, najmä však Ameriky, ešte aj dnes sú zrejmé mocné základy záhoráckej ľudovej múdrosti, humoru a dramatizujúcej vitality.

Ani vtedy však, keď som už dokonale poznal a obdivoval Msgr. Mlynaroviča ako príjemného spoločníka, podmanivého rozprávača a vtipného debatéra, nevedel som si ho predstaviť ako veľkého orátora. Toho Mlynaroviča, ktorého som dovtedy poznal, nevedel som a nemohol som jednoducho postaviť an kazateľňu alebo na rečnícke pódium tak, ako nemôžeme salónnym kvartetom obsadiť partitúru symfónie.

Až keď som ho prvý raz videl na kazateľni a prvý raz počul za rečníckym pulpitom, hádanka prestala byť hádankou a všetko mi bolo jasné. Mlynarovič je umelec, ktorý ako dobrý organista vie, kedy má zavrieť a kedy otvoriť jednotlivé registre svojho kráľovského nástroja, aby z neho raz dostal šepot lístia a inokedy dunenia hromov. Vnútorný inštinkt a smysel pre správnu mieru vedie vždy Mlynaroviča tak, aby pri priateľskom rozhovore nebol kazateľom a na rečníckej tribúne nestratil sa v drobnom diškurze. Zaujímavé ale aj pochopiteľné je vari iba to, že kým v osobnom styku jeho podmanivosť a príťažlivosť korení viac na Záhorí, na rečníckej tribúne a kazateľni rozbieha sa po širokých poliach svojho teologického, humanistického a sociologického školenia. Jediná vec, ktorú som nepochopil doteraz je to, ako prekonáva pri rečníckom výkone svoje vlastné fyzikum, ako znásobuje danosti svojho hlasového fondu. Ale kto by o tých veciach špekuloval? To by sme najprv museli pochopiť, prečo sedemdesiatročný Mlynarovič vie zapaľovať oheň mladosti v našom hasnúcom kozube.

Ján Okáľ

SVET KRAJŠIEHO RÁNA

Msgr. Mlynarovičovi a Rev. J. Lachovi
(pri ich návšteve v Mníchove 7. okt. 1955.)

Dnes spievam tak trochu spitý
rozmarom nevšedného rána
Z topoľa padá kvapka rosy
šepce mi pieseň starú odpradávna.

Počkaj tu motýľ našich nádejí
rád by som pozrel do svojej knihy
Neleť tak rýchlo preč Sú chvíle
keď treba vyčkať vážne okamihy

Keď človek sám je — nemý je v smútku
a vlny bôľu tečú do srdca
Život je pieseň hlasu z nákovy
raz teší, raz raní jej melódia vrúca

Kto verí, nájde svet krajšieho rána
v modlitbe prosby otvor do neba
Hoc naša cesta dlhá a neznáma
vedie nás tam, kde nás priviesť treba.

Marian Žiar

RODNÉ BORY

M. K. Mlynarovičovi

Komu raz zašumel voňavý rodný bor,
komu raz pšeničné spievali polia,
hoci by odišiel za štyri moria,
stratené večery v boroch ho bolia.

Z osudu piesne sa rodia jak vína,
muškáty v záhonoch vycedia cnenia,
láska však ostáva, nebude iná,
príchuť jej roky viac nepremenia.

Letorost zmohutnel novými letorosty,
odvejú vetry nám lupene ruží,
krásu, čo pomaly zhára.

Zbierame zúfale stratené skvosty,
deň po deň srdce sa srdito muží,
veje jak zástava zo stožiara.

Mikuláš Šprinc

NA OKRAJ 300. VÝROČIA KOŠICKEJ UNIVERZITY

Počas výskumov vo viedeňskom štátnom archíve v letnom období tohoto roku dostal sa mi do rúk pôvodný zoznam všetkých jezuitov starej rakúskej provincie z roku 1773, s nadpisom: *Catalogus personarum et officiorum provinciae Austriae Societatis Jesu pro anno 1773.* Ako je známe, onoho roku bola Spoločnosť Ježišova zrušená, a jezuiti museli zanechať svoje doterajšie pôsobiská. Tak aj na košickej univerzite. Z príležitosti 300. výročia jej založenia myslím nie je od veci dodať k rozprave P. S. Polčina uverejnenej v predošlom čísle "Mostu" dokumentárny výťah z vyššie spomenutého katalógu, z ktorého môžeme vidieť ponajprv počet jezuitov účinkujúcich v Košiciach v poslednom roku pred zrušením Spol. Ježišovej, potom tiež ich zamestnania v škole na univerzite a mimo školy, a do určitej miery — nakoľko to možno z mien uzatvárať — aj ich národnosť. Pri prepisovaní mien užívam dnešný pravopis kvôli ľahšiemu čítaniu:

COLLEGIUM CASSOVIENSE
KOŠICKÁ UNIVERZITA

R. P. Ján Prílesky, rektor, spravuje od 16. dec. 1770.

P. Samuel Kratzer, minister (= zástupca rektora a udržovateľ poriadku), správca univ. kostola, katechetickej knižnice, dohľadač na zdravie.

P. Adam Orvický, profesor teológie, skúšateľ z morálky, poradca rektora.

P. Aleksej Nedecký, profesor rečníctva, cirkevných dejín, sviatočný slovenský kazateľ, domáci exhortátor, spovedník.

P. Ambróz Komáromi, profesor rétority, vedúci študentskej mariánskej kongregácie.

P. Anton Pilipen, profesor Sv. Písma, skúšateľ z morálky, profesor filozofie, spovedník.

P. Anton Waxmann, misionár na vidieku, duchovný vo väznici, spovedník.

P. Bernard Nisslmiller, profesor hebrejčiny, gréčtiny, sub-minister, nemecký katecheta v škole u Uršulínok, dejepisec.

P. František Fajčer, profesor kontroverzistiky (= fundamentalnej teológie), vedúci mariánskej kongregácie väčších študentov, profesor rečí, prefekt čítania pri stole, domáci exhortátor domu.

P. František Kozma, profesor práva, vedúci cvičení z morálky (casus), spovedník a exhortátor domu.
P. František Abbt, profesor fyziky, korrektor čítania pri stole.
P. František Ipach, prokurátor (= hospod. správca), poradca rektora.
P. Juraj Michalec, slovenský kazateľ nedeľný a pôstny, vedúci spolku dobrej smrti, duchovník vo väznici a v nemocnici, spovedník.
P. Ján Balogh, slovenský katecheta, spovedník.
P. Ján Havor, správca univerzitnej tlačiarne.
P. Ján Knall, správca konviktu pre šľachticov.
P. Ján Kogler, profesor morálnej filozofie (= etiky), nemecký sviatočný kazateľ, domáci exhortátor, spovedník, dáva punktá FF.
P. Ján Molnár, duchovník domu, admonitor, examinator kandidátov.
P. Ján Krajčírovič, kancelár univerzity, skúšateľ z morálky, správca knižnice, vedúci cvičení z rečníctva, akademický kazateľ, poradca rektora.
P. Jozef Taschler, nemecký kazateľ nedeľný a pôstny, duchovník, pomocných bratov, spovedník doma a v meste.
P. Martin Szemelai, misionár na vidieku, spovedník.
P. Michal Bodenlos, Sub-Regens, prefekt filozofov v konvikte.
P. Michal Horváth, dekan a profesor teológie, skúšateľ z morálky.
P. Pavel Eröss, profesor logiky a metafyziky, exhortátor študentov.
P. Štefan Rezner, profesor matematiky, maďarský kazateľ nedeľný a pôstny.
P. Tomáš Schmidthauer, pomocník prokurátora.

MAGISTRI

M. Jozef Tinkóczi, profesor v triede poetiky.
M. František Čermák, profesor v triede syntaxe.
M. Andrej Jabrocký, profesor v triede gramatiky.
M. Adam Brezanóczi, profesor v triede najnižšej (= principistov).
M. Gabriel Lex, prefekt stredoškolákov (= humanistov) v konvikte šľachticov.

POSLUCHÁČI TEOLÓGIE NA 4. ROČNÍKU (IBA JEZUITI)

P. Karol Braun.
P. Jozef Katona.
P. Kristofor Dietrich, pomocník vedúceho kongregácie väčších študentov.
P. František Schubert, katecheta v Myslave, pomocník vedúceho spolku dobrej smrti.

POSLUCHÁČI TEOLÓGIE NA 3. ROČNÍKU

Anton Korbeli, bidel teológov.
Ján Auer.
Ignac Tövissi, pomocník knihovníka.
Pavel Ambruš, bidel právnikov.

POSLUCHÁČI TEOLÓGIE NA 2. ROČNÍKU

Anton Lakatos, katecheta v Košickej Novej Vsi (in Ujfaln).
Anton Manczini.
Jozef Bíró, bidel kontroverzistov.

POSLUCHÁČI TEOLÓGIE NA 1. ROČNÍKU

Imrich Kelemen, bidel posl. hebrejčiny.
Ignác Krach, regens chori.
Štefan Harsáni, katecheta v Ťahanovciach.
Štefan Szekely.

POSLUCHÁČI FILOZOFIE NA 2. ROČNÍKU

Anton John.
František Baki.
Šimon Hadpataki.

POSLUCHÁČI FILOZOFIE NA 1. ROČNÍKU

Anton Babatič.
Anton Mikovini.
Jozef Kramarič, bidel filozofov.

POMOCNÍ BRATIA

Kristian Schramm, lekárnik.
František Pajerspeck, kuchár.
Jakub Lechner, šatník.
Ignác Urbanský, ošetrovateľ chorých.
Ján Huffnagl, sklepník.
Ján Mayr, vrátnik.
Jozef Pichelmayr, pomocník správcu tlačiarne.
Jozef Streibel, kostolník.
Matej Baranovský, nákupník.
Mikuláš Apoka, pomocník ekonoma.
Šebastián Hinum, jedálník (kredenciár).
Kňazov 30, školastikov 22, bratov 11. Spolu 63.

Zo zoznamu vidíme, že košickí jezuiti boli zamestnaní čiastočne v škole, čiastočne v apoštoláte. Škola pozostávala zo stredného stupňa a z univerzity, majúcej fakulty: teologickú, filozofickú a právnickú.

Vyše uvedení poslucháči teológie a filozofie sú iba jezuitskí školastici, a to iba časť školastikov rakúskej provincie, lebo iní študovali na univerzitách v Trnave, vo Viedni a v Štajerskom Hradci. Spomedzi košických školastikov zapísal sa do dejín Jozef Katona, neskoršie významný dejepisec.

Čo sa týka národnostného rozvrstvenia, skoro rovnako vidíme zastúpené tri národnosti: Slovákov, Nemcov a Maďarov. Usudzujeme to z mien, a tiež pri niektorých to jasne vysvitá z úradu. Napríklad P. Balogh

zaiste bol Slovák, keďže bol slovenským katechetom. Dvaja misionári na košickom okolí (Waxmann a Szemelai) ak neboli Slováci, pravdepodobne museli aspoň slovensky vedieť. Výslovne máme zaznamenaných kazateľov v reči slovenskej, nemeckej, maďarskej.

Je potešujúce, že Slováci zaujímajú na univerzite popredné miesta (rektor, kancelár). V tom čase aj v iných jezuitských kolégiách boli rektormi Slováci: v Rábe P. Ján Sluha, v Levoči P. Jozef Kerčo, v Banskej Bystrici P. Michal Šefčík, v Skalici P. Anton Muška, v Trnave P. Andrej Jaslinský.

Po zrušení Spoločnosti Ježišovej v jeseni r. 1773 univerzita prešla do iných rúk a tu uvedení jezuiti sa rozpŕchli. Večná im pamiatka!

P. Michal Lacko, S.J.

Thomas Merton

TRAPISTICKÉ OPÁTSTVO NAD RÁNOM

(Kláštor Našej Panej Getsemanskej, Kentucky)

Keď plným poľom dýchne vôňa zory
a zo sna zaspieva rad údolí,
nad slávnostnú tmu bludný mesiac cedí
vodopád ticha
a potom dlhým stromoradím uniká.

V strnisku hviezdy kryjú sa jak slzy
a chvejú, keď sa tratí rýchly vlak,
zapadnúc vo východnom taji diaľok,
kde puká oheň nad priepasti miest.

Vzbuď, duša moja, v oknách tohto domu
detskú a jasnú svoju bedlivosť:
zapáľ si do noci
bedlivú múdru lampu:
z pochmúrnej veže, zo zvonice veternej
pozvú ťa zrazu zvony ako ženísi,
strachom a láskou plnia vlny šera.

Bdej, sestra moja duša, v oknách Getsemani,
keď so smolnicou navracia sa minulosť
a nesie zradu z horiaceho sveta,
zakrvavujúc pole pochodňami.

Bdej, sestra moja duša, v celách prázdnej noci
kde shrkli sa zas rozprášení apoštoli,
smúť nad Kristovou krvou, kde ho zradil Judáš,
a s Petrom plač pri treťom speve kohúta.

Preložil Karol Strmeň

SAMO CHALUKA

(A Brief Study)

by
Sister M. Martina, SS.C.M.

The Slovak patriot and poet, Samo Chalupka,[1] came of a family that was interested in the ministry and in writing. His father (Adam) was the author of several volumes that involved historic and religious research. His elder brother Ján became the first popular Slovak dramatist, favoring the comedy into which he often injected effective satire. His published works appeared in five volumes of plays and a collection of theological studies.

During his student days at Bratislava, Samo Chalupka beacme one of the founders and most active promoters of the student organization "Literárna jednota" (1828). In later years he affirmed that he had derived from it intellectual enrichment that surpassed the scholarly benefits offered by his formal lecture courses. Through it he also came into close association with Ľudovit Štúr who arrived in Bratislava as a student in 1829 and later supervised the activities of the "Literárna jednota" with great success and exerted an almost phenomenal influence on his fellow students.

The romantic genius that dominated the life and personality of Samo Chalupka prompted him to support the revolution of the Poles in 1830–1831. He arrived on the field of war to witness Poland's crushing defeat and returned home wounded.

In 1834 he completed in Vienna his studies for the Evangelical (Lutheran) ministry. For the next four years he was a preacher in Jelšavská Teplica and in 1840, on the death of his father, who was pastor in Horná Lehota, he accepted that pastorate and spent there the remaining forty-three years of his life. This parish was in the midst of a rural community where it became Samo Chalupka's delight to study the people as well as their setting with a threefold interest: as antiquarian, ethnologist, and poet. To each of these branches of study de devoted a scholarly seriousness.

The writer in him began to seek expression even before the appearance of Štúr as lingual arbiter of his people and in 1834 there appeared a collection of Samo Chalupka's poems for which he used the popular lan-

1. Samo Chalupka (1812-1883) is not to be confused with Samuel Chalupka (1622-1668).

guage or the vernacular of the central districts of Slovakia rather than the generally adopted academic diction of Slovak scholars and writers of his day. In this he antedates Štúr by ten years but he does not project the innovation on a national scale nor does he yet assert his true stature. He seems to be merely experimenting.

This earliest poetic work of Samo Chalupka shows the influence of Kollár in content and of Hollý in form. The linguistic problem is in evidence and the poet is not really at his ease; he has not dominated his proper element. The studied manner betrays a self-conscious artist and imposes an inflexibility on the expression, a strain of artificiality that dwarfs the art.

Once Štúr asserts himself, however, and champions the use of native Slovak expression, the genius of Samo Chalupka is unshackled. He is an inspired promoter in the school of Štúr. With a band of ardent colleagues he steps forward to establish the Slovak language as an accepted medium of lterary expression and official communication, a vehicle of thought to be respected both for its concept values and for its natural euphony.

Samo Chalupka's contribution stems from his approach to the problem not through perplexing dialectics or mazes of learned theorizing and grammatical analysis (which would have been commendable but largely cerebral and cold). He made his point rather by means of a direct plunge into the heart of the affair, a kind of ordeal by trial in poetic usage. The result was an undeniable triumph for the cause.

He forsook the stilted air of academic bookishness and alien Czechisms and adopted the naturalness and the freshness of popular diction, phrasing, and thought. The true vernacular so possessed him with its literary possibilities that he no longer relied on the intricacies of Alcaics, Asclepiadics and Sapphics. He sang in the unaffected meter of folk songs and from strophe to strophe there leaps the unspoiled music of Chaluka's flexible rhythm, for he caught the secret of artistry within spontaneous folk song.

A decade after his first appearance in print, he was a transformed artist. Under the impetus of Štúr's movement he had found himself and his proper medium. He disowned his first poetic creations with their pedestrian top-lofty heaviness and studied labor. His was now the easy flight to Parnassus on the exulting Pegasus of simple and agile folk diction, the natural expression of the average Slovak in the heart of his country, removed from contaminating influences. And yet though Samo Chalupka finds his inspiration in improvisations on folk themes, there is a finesse in the structure which shows to advantage under analysis and critical study by formal standards.

With Ján Botto and Janko Kráľ, Samo Chalupka forms the stellar trinity of the school of Štúr, the *avant garde* of modern Slovak poetry. Samo Chalupka is, however, the veteran of the newer poetic art as Botto is its Benjamin. Janko Kráľ appears as a restless revolutionary in the field although both he and Botto were undeniably influenced by Samo Chalupka.

For his themes Samo Chalupka was generally prompted by his romantic attraction to turn to a historic motif or a local popular tradition. These best served his objective — the creation of an art ballad which would closely approximate the true ballad as it evolved from the song of sixteenth and seventeenth century singers. He judged also that through the ballad he would best attain other objectives: to reach the greatest possible number through the medium of poetry and to find expression for collective emotions and aspirations.

His most gratifying success was to reproduce with faithful art and in the manner of the lost original those fragments of folk song and verse that he caught from the lips of ancient men or as he deciphered them from the yellowed pages of worn and aged books and manuscripts. He investigated and studied all available tokens of antiquity with care and reverence and he delighted in the tales and speech of remote rural districts. He found the theme of "Janošíkova náumka" (later "Likavský väzeň") in a story narrated to him by a simple native of Liptov who frequently haunted the ruins of the Likavka castle around 1835. Incidentally it may also be mentioned that Samo Chalupka was the first to establish the tradition oé Jánošík in Slovak poetry. In Jánošík, the found and imprisoned hero, he sees the unjust subjection of the spirit of the nation.

It was his native land, the past and the present of his people as well as their national, social and philosophical problems that dominated his literary work. He hoped to sound a clarion call to national assertion and to inspire a fully awakened patriotic consciousness. His verses matured slowly but they always sprang from inspiration and although his output is lean, all the poems that he published bear the stamp of literary merit. His creative strength appeared at its best in the sixties.

CRUSH HIM!

(*Mor ho!* by Samo Chalupka[1])

From Tatra's[2] crest swift eagles plunge to the plains below
Down from the craggy summits crowned with eternal snow;
They soar beyond broad Dunaj,[3] beyond that stream they chase
And poise at last to plummet where dwells the Slovak race.

The rhythmic Dunaj billows and wave on wave rolls by
While high above there towers a fortress to the sky.[4]
Below this castle stronghold a Roman camp is spread,
Its tents in serried whiteness fill vistas far ahead.
There on a fringe of campground rests Caesar[5] throned in gold
Attended by his lusty guards—men arrogant and bold.
Before the Roman chieftain a stalwart native band
Accoutered with bright weapons, both proud and courtly stand.
Their hair falls to their shoulders in blond and curling length;
Their clear blue eyes undaunted appraise Rome's vaunted strength.
They are like firs in stature; like Tatra's ramparts strong;
Alike, as if one mother had borne this hero throng.[1]
Their land is fair with boundaries refreshed by Dunaj's flow
While massive Tatra's ranges stand guard against the foe.
This land, these lordly mountains, these rich and rolling plains,
These are their age-old homeland, their birthright, their domains.

---

1. This poem was first published in the **Sokol** in 1864. "Mor ho!" is an ancient battle cry. cf. Ammian. Marcell. XIX. 11, 10: quidam ex lilis, furore percitus truci . . . "marha, marha," quod est apus eos signum bellicum exclamavit. cf. also Šafárik, Geschichte der slav. Sprache und Literatur, p. 7. A. N. Majkov prepared a translation of Samo Chalupka's **Mor ho!** into Russian (cf. Slov. Pohl'. 1897, p. 246.)
2. Tatra: The Carpathian range whose highest mountains are Tatra, Matra, and Fatra.
3. Dunaj: the Danube River.
4. Acumincum or Acimincum. As late as 1921 this castle fortress was known as Petrovaradín.
5. Constantius, the son of Constantine the Great.

1. cf. Procop. Caes. de bello Goth. Lib. III cap. 14.—Sclaveni et Antes nec forma corporis inter se differunt. Sunt enim proceri omnes et robustissimi. Colorem nec summe candidum habet cutis nec flavum coma, neque is plane in nigrum deficit; at subrufus est, et quidem omnibus.

Commissioned by their councils in solemn conclave met,
They bring this Caesar greetings in civil fashion, yet
They neither strike their foreheads[2] nor fall upon their knees,[3]
Not theirs such slavish cringing—despised servilities.
Instead, God's gifts they proffer; they bring him salt and bread,[4]
And though they speak with daring, they show no sign of dread:

The Slovak race, our priesthood, our elders greet you, Sire,
And bid us bear this message concerning your desire:
The land on which you purpose to set your foot, to claim,
This land is ours, to Slovyens decreed in heaven's name.
Mark how resounding Dunaj flows here to set our bounds,
And there protective Tatra our humble homes surrounds.
God blessed this land we live on. Thank God, it may be said
That honest labor yields us our daily need of bread.
Not ours has been the bustom on plundering raids to go;
For Slovyens sow their own fields, and harvest where they sow.[1]
We covet not.[2] Nay, rather, a stranger seeking for
Relief from want or suffering, and knocking on our door,
Will find upon our table God's gift for him prepared
And joy diffused about us because with him we shared.[3]
With us it is injustice, a thing to be abhorred[4]
To have a lord, to serve him; and worse, to *be* a lord.[5]

---

2. Striking the forehead as a mark of deference was an ancient Russian custom.
3. Falling to the knees was an ancient Polish custom.
4. Traditional token of friendship among the Slovenyi.
1. Kopitar, Glag. Cloz. XXXI
Slavi Panonici more patrio assueti iuste potius ex agro,
sua opera et labore facto et culto, quam rapto vivere.
2. Vita Scti Ottonis II. 40
(Slavi in Pomerania) furtorum et fraudium penitus inexperti, cistas et scrinia non habent serata.
3. Leo Imp. Tactica. Cap. XVIII nro. 120
Erant autem Sclavorum populi hospitalitatis, nescio quomodo dicam supra modum studiossimi.
Adam Brem. Hist. II. 12.
Moribus et hospitalitate nulla gens honestior aut benignior (Sclavis).
Helmold. I. 82.
Nulla gens honestior Sclavis in hospitalitatis gratia.
4. Procop. Caes. Lib. III. cap. 14. Sclaveni et Antae non uni parent vivo; sed ab antiquo in populari imperio vitam agunt.
Mauricii Strateg. XI. 1.
Sclavorum gentes et Antum liberatem colunt, nec ulla ratione ad serviendum vel parendum persuadentur.
5. Mauricii Strateg. XI. 1. Qui sunt in captivitate apud eos, non omni tempore, ut apud gentes alias, in servitute tenentur; sed certum eis definitur tempus (ot-rok), in arbitrio eorum reliquendo, si oblata mercede velint dein reverti ad suos, aut manere apud ipsos liberi et amici.

We outlaw domination. We have one sacred cry:
For liberty and glory! We live for it—or die.

At times wild-eyed assassins on looting ventures bent,
Turned loose on us their passions. Then desolate and spent
Became our lands and charred our towns; yet forebears bound in pain,
Agonized beneath the heel and strained to break the chain.
Conceited in his triumph, the gloating tyrant planned
To exploit his new subjects, to feast upon the land.
Unsated was his feasting, unsatisfied his greed;
We shattered his hard yoke. God helps us in our need.
And they who tyrannized here with hate and iron hand,
Where are they now? All vanquished.[1] And we, thank God, still stand.
Unbroken ages witness what all the books of fate
Concerning Slovyen people foreshadow and relate:
The land apportioned to us by heaven's own decree
Becomes a grave that hungers to swallow tyranny.
Then tell us, mighty Caesar, what is it that you bring:
The brandished sword or, better, the olive burgeoning?
If you choose swords, O Caesar, we, too, our blades must bare,
And when we hew for freedom, let tyranny beware.
But if you come with friendship, if peace you choose to bring,
May you be blessed, O Caesar, beyond earth's reckoning.
These gifts of God we bring you with good will in our heart;
May you be pleased to take them with good will on your part.'

The tokens friendship offers are scorned and thrust aside
While Caesar's face is purpled with rage and wounded pride.
Affronted by this daring, the Roman coldly stares
Upon the Slovyen spokesmen. His arrogance declares:
"The mighty lord and ruler to whom the gods consigned
The world to be his footstool that he might loose or bind
The fates of countless nations, that lord will now decree:
Search all the world, ye Slovyens; is there one race you see
That yet escaped from bondage, or that has not decayed
If it opposed Rome's eagles, Rome's mandates disobeyed?
Mark well: with bent necks you, too, shall cringe to Roman will.
This land of your forefathers a mightier shall till.
Your tribes that show defiance shall serve at Rome's command

1. e. g., Gallic invaders; Teutonic Quadi, Goth, Gepidi, Rugi, Buri et al.; Asiatic horders—Sarmati, Huns, Avars, Tatars, Turks et al.

To keep for us our cattle, to plow for us our land.
Your flowering youth shall serve Rome—with Roman youth made one
Expert to guard with valor the lands that Rome has won.
And woe to all resistance. For he who does not yield
With quick and ready spirit will find his doom is sealed.
Take heed: I rule the Roman orbit; Rome rules the world today.
You have my ultimatum. I charge you to obey."

So storms this haughty Caesar. He thunders from his throne
Yet darkly menaced Slovyens quail not; they hold their own.
Ho! Wildly their blood surges, roused anger mounting high
While every fearless hero meets Caesar eye to eye.
But from those outraged glances swift shafts of lightning streak;
Each hand strains for its weapon; one impulse sends a shriek
Wrung from their very spirit, sprung from their heart of hearts,
To ring through that encampment, to sound in distant parts:
"Ho! Crush him!" scream the patriots, the hero in them screams
While every Slovyen weapon with glittering fierceness gleams.
"Ho! Crush him!" roars the tumult. They press to kill or die.
You have, O Rome disdaining, a Slovyen's meet reply.

Now prove, you vaunting chieftain, if you have in your arms
A strength to match the hauteur of threats and loud alarms.
But he? — Not he, the dastard; he shrinks from naked blades.
And yet to shackle freedom, a good land he invades.
With livid fear he pluges right through his guards. His throne
Keels back and reeling jangles upon the camp yard stone.
Swift fall the Slovyen sabers defending native lands,
And Roman after Roman is felled by avenging hands.

Loud wail the piercing bugles! Loud rings the battle cry!
With sudden consternation, with fury in each eye
The Roman camp is missing to charge in wild attack
And line on line comes clattering to beat the Slovyens back.
Dense clouds of dust roll madly upon that harried plain;
Earth trembles with stampeding, the sky with shrieks and pain.
Too soon our band of heroes, our little hero throng,
On left and right surrounded by greed and death and wrong,
Finds over every hero a hundred bloody swords,

But Slovyens spurred to battle count not the murderous hordes;

They hew and kill. Ho, crush him! O pride of all my race,
This crafty looter plotting to bind you in disgrace.
And though it drains your life-blood—this battle wild but brave
Choose rather that you perish than live a craven slave.

Within the warring riot, ours drawn into a ring,
Know well they cannot vanquish such gross outnumbering.
But, brethren mine, if fighting you must in battle fall,
Then die as heroes perish; be stalwart, one and all.

My Slovyen casts one final look beyond this savagery
To distant plains and vistas of sacred memory:
Set gray on verdant mountains, strong turrets proudly rise,
Hoar guardians of the regions that Slovyens dearly prize.
Svatohaj, a linden-land, luxuriant and old,
Embraces sacred grovelands which mystic shrines enfold.
Then just above the river, a white cot clasps his kin;
Nearby in fields ancestral lie fathers who had been
The nation's ruling council, the people's guiding light,
Defenders unto life-blood of each God-given right.
Although the dark earth covers their honored mortal frames,
In song their grateful children perpetuate their names.
Remembered ancient glory and pride of long-famed wars
Enkindle every warrior. A new-born strength now pours
Into each sinew straining to strike with utmost skill,
To hew with bolts of lightning, with thunder thrusts to kill.
Presipitate the clangor, the din of sword on shield;
Loud crash Rome's haughty helmets to dust upon war's field.

Alas! ours, too, are falling; they die as heroes die—
No cruel-cleft wound, no suffering draws from their lips a cry.[1]
Their loyal blood flows freely upon that fated plain
For O! to die for homeland—such dying brings no pain.

---

1. Ammian. Marcell. Lib. XVIII. cap. 13 No. 10
(The wounded Slovyen) cruciatus alto silentio perferebat. Nec eorum quisquam inter diversa supplicia veniam petiit aut ferrum proiecit, aut exoravit celerum mortem: sed arma jugiter retinentes, licet adflicti, minus criminis aestimabant, alienis viribus potius, quam conscientiae suae iudicio vinci: mussantesque audiebantur interdum, fortunae non merite fuisse, quod evenit.

Then slowly stills the battle. The awful power of might
Has in its own fierce fighting itself spent in the fight.
Now where stand ours who battered this domineering Rome
Because it forged the downfall of Slovyen race and home?
Yes, ours?—Alas, fair Tatra, your gallant falcon band
Can never spread its pinions to soar back to your land,
For lo! upon the blood-drenched and ravaged Dunaj shore
There lies your brood all murdered; these sons return no more.
Not one survived—no herald with this sad news to tell:
"Your brethren for their country in sacred battle fell."
But each intrepid warrior rests on a hero's bed:
Upon a mass of foemen whom he has stricken dead.
And yet in death his cold eye defies the tyrant bands,
And mortal power cannot wrench his sword from death-fast hands.

With sobered mien now Caesar surveys the field of war.
Does he still fear these slain Slavs? Not so, but there before
His very eyes are littered a death-claimed Roman host.
Confused with shame he dares not of such a conquest boast.

Then die with shame undying, O soul debased that planned
To strip of sacred freedom our peaceful happy land.
But glory everlasting crown every patriot's name
Who lives, or dies—if need be—to win his country fame.
And you, ho! crush him—aye, crush, O pride of all my race,
The base invader plotting to bind you in disgrace,
And though you shed your life's blood in battle wild but brave,
Choose rather that you perish than live a craven slave.

CRITICAL NOTES ON "M O R H O !"

The episode narrated in Samo Chalupka's "Mor ho!"[1] is set against the historic background of the fourth century A.D. It describes the fate of a handful of early Slovak warriors sent to the camp of Constantius and his Roman cohort to defend the interests and the liberty of the Slovak people and it portrays the heroic sacrifice of these Slovak envoys: bloody death to the last man, each hero clutching his saber to the bitter end in defiance to a tyrant's will.

The event is not necessarily drawn from fact: it is rather a poet's p i u m d e s i d e r i u m[2] more than anything else. Yet basically it is truer than fact inasmuch as it portrays the ideal which on occasion needs to be embodied in some setting of reality that a romantic genius can best devise. It is truer than also because it expresses a universal concept rather than a specific historical fragment.

In his *Biographia Literaria* Coleridge makes an observation which is applicable in this instance. He quotes a passage from Davenant's prefatory note to Hobbes: " . . . truth, narrative and past, is the idol of historians (who worship a dead thing), and truth, operative, and by its effectc continually alive, is the mistress of poets, who hath not her existence in matter, but in reason."

Nor is it out of place to mention that the poet is within his rights. It is his privilege to require a "willing suspension of disbelief for the moment, which constitutes poetic faith." (cf. Coleridge: *Biographia Literaria*) Coleridge himself exacted this condition for his *Ancient Mariner* and for some of his other works.

Under these circumstances, then, the poet creates in the finest sense of the artistic expression, representing the grossness of injustice and a foreign nation's greed, and incarnating his ideal of patriotism in personages endowed with spiritual and bodily characteristics that are historically acceptable and accurate. This practice is in keeping with the tenets of Horace:

He chooses only what he can improve,
And truth and fiction are so aptly mixed
That all seems uniform and of a piece.

(cf. *Ars Poetica*)

Besides, the point is that it could have happened. The poet clothes his romantic fancy with so convincing a vesture of reality that it becomes not only attractive but easily credible and probable. In this respect Samo Chalupka's art conforms with the Aristotelian canon whereby the poet is advised to prefer probable impossibilities to improbable possibilities. (cf. *Poetics*) If it is objected that the heroic stature of the Slovak envoys seems to be overdrawn, the refutation again comes from Aristotle: " . . . the ideal type must surpass the reality." (ib.)

Moreover, the poetic flight which Samo Chalupka effects and the captivating fluency of the whole carry the appreciative reader along with the force of a rushing mountain torrent, hardly allowing a pause in the reading for consideration of the historic plausibility or verity of the incident. In this work the poet creates a rhapsody out of the romantic past and through it he projects his patriotism and his idelism. The intensity of his emotional overflow becomes contagious. And he "excites by elevating the soul." (Poe: *The Poetic Principle*)

It is little wonder then that "Mor ho!" is one of Samo Chalupka's most popular works even though it may not be his most perfect creation. Deliberate and analytic study may uncover some flaws. Some may feel that there are conscious artistic devices which disturb the authentic character of the ballad. Nevertheless the work stands on its own merits and an appreciative reading charges the mind just as powerfully as the final thunderbolt of a wild electric storm can charge the countryside.

It was the purpose of the translator to convey into the English language as much of the beauty and élan of the original as a translation will admit. It is hoped that this has been achieved at least to a limited degree.

1. Published in 1864.

2. cf. Svetozár Hurban Vajanský in notes prepared for the 1912 edition of *Spevy Sama Chalupku*.

KULTÚRA A ŽIVOT

DVE POZORUHODNÉ KNIHY NA SLOVENSKOM KNIŽNOM TRHU

Alfonz Bednár: *Hodiny a minuú,* Mlan Rúfus: *Až dozrieme.*

Roku 1956, ktorý bol pod vládou komunistov dosiaľ rokom najväčšieho uvoľnenia i v literatúre, vyšli na Slovensku dve pozoruhodné knihy. Je to zbierka noviel Alfonza Bednára: "Hodiny a minúty" a zbierka básní Milana Rúfusa: "Až dozrieme."

Bednárova kniha Hodiny a minúty obsahuje štyri novely: Susedia, Kolíska, Hodiny a minúty a Rozostavaný dom. Prvé tri novely spracovávajú tzv. partizánsku tématiku a štvrtá je vlastne obrazom života posledných rokov, alebo lepšie povedané tragédií začatých povstaním a neskončených dosiaľ. Ak sa dosiaľ v slovenskej beletrii na partizánoch, povstaní a živote pod vládou komunistov muselo všetko len chváliť, čiže pozitívne hodnotiť, Bednár je zo súčasných domácich spisovateľov prvý, ktorý mal odvahu v literárnom diele nastaviť zrkadlo tienistým stránkam komunistických ľudí i života. On otvorene hovorí, že partizáni sklamali, že sa dali do služieb zlej veci, že sú to ľudia doby, čiže zlé charaktery. A ich obraz podáva tak naturalisticky, ich tváre a činy kreslí tak životne, jasne a bez obalu, že nás to až udivuje. Somozrejme, že aj Bednár musel dať, vzhľadom na súčasnosť v akej žije, takú ideologickú platformu svojmu dielu, aby ho aspoň formálne urobil únosným a aby s ním vôbec mohol na svetlo.

Iste je zaujímavé, ako toto dielo prijala komunistická kritika. Privítali ho: Pravda, Práca, Kultúrny život, Slovenské pohľady i Mladá tvorba. Branislav Choma v Pravde napísal, že Bednár "úspešne vyhovel požiadavke aktuálnosti i požiadavke umeleckej náročnosti". Rozostavaný dom je podľa neho prózou, ktorá "výsostne umeleckým spôsobom zobrazuje život posledných rokov". Preto je Bednárova kniha pre Chomu "plnokrvným umeleckým dielom" a "veľmi silným dielom". Tomáš Štraus v Kultúrnom živote hovorí: "Ideami jesene 1944 je u Bednára skúmaný náš dnešok". A ďalej hovorí: "Je to kritérium náročné, a preto niet divu, že v jeho svetle neobstojí súčasnosť vždy a všade najpriaznivejšie". Vladimír Mináč v článku v Mladej tvorbe vidí Bednárovi "prvolezca" a hoci o jeho knihe hovorí, že je to "vrch hrôzy, údesný a nezmyselný kŕč", predsa nezatracuje Bednárovo dielo, ale priznáva jeho cenu slovami: Alfonz Bednár je epik rodený, čistý. Jeho próza je príbeh; jeho príbeh žije takmer autonómnym životom; živel, ktorý sám seba poháňa, vetví sa, vzdúva . . . Ak Sklený vrch (prvý román A. Bednára, pozn. autora) bol protest len vonkajškový, povrchný, v Hodinách a minútach ide o protest vnútorný, o protest na celom fronte, od základného pohľadu na svet až po štýl". Ján Rozner v Kultúrnom živote prirovnáva Bednára k Edgarovi Poe a hovorí, že Bednárova "negácia minulého obdobila literatúry (i života) nie je ešte negáciou dialektickou. Je to negácia programová . . . Bednárovo videnie, vnímanie a pociťovanie sveta je tragické, plné dramatizmu človeka ako

obete, nástroja náhody a teda síl od neho závislých." "Práca" hodnotila Bednárovu knihu takto: "Hodiny a minúty sú umeleckým činom, ktoré sa od minulých diel uplynulých rokov líšia v jednom podstatnom. Budú žiť v našej literatúre nielen minúty, nielen hodiny." Len M. Topoľská vidí v Bednárovej knihe "zhluk schválnosti". Michal Chorváth v Slovenských pohľadoch priznáva, že Bednárova kniha v straníckych kruhoch považuje sa za škodlivú socialistickému režimu, ba za nepriateľskú. Ale za seba vynáša Chorváth tento súd: "Ako komunista bol som zrkadlom, ktoré nám nastavil Bednár v Rozostavanom dome, napred veľmi pobúrený a ešte vždy som otrasený. Kto však môže poprieť, že to, čo uvádza, nie je pravda? A ak to niekto poprie, teda môžeme povedať len toľko, že má oči a nevidí, má uši a nepočuje . . . pánboh zaplať, že nám to vôbec niekto urobil a pánboh zaplať za umenie, lebo je to práve ono, ktoré viedlo Bednára k tejto kreácii". A ďalej Chorváth hovorí: "Celé Bednárovo dielo napísal humanistický moralista, a nie komunista, marx-leninista . . . Bednár usudzuje, že morálka je jedna, večná . . . "

Takýto kritický úsudok vynášali nad Bednárovým novým dielom slovenskí literárni kritici. Celkom inak sa naň však díval sovietsky spisovateľ Boris Polevoj, ktorý na treťtom pléne vedenia Sväzu sovietskych spisovateľov o Bednárovej knihe Hodiny a minúty medziiným povedal, že na Slovensku, ktoré vraj má rád, dostáva sa do popredia kniha "mladého smelého spisovateľa A. Bednára "Hodiny a minúty", kniha preniknutá beznádejným pesimizmom, neverou vo výstavbu socializmu opovrhovaním ľuďmi, kniha, kde sa ústami jediného — viac-menej kladného hrdinu — hovorí, že "celý heroizmus povstania bol nepotrebný, nemožno veriť nikomu a ničomu, človek má iba jeden život a netreba ho obetovať za veľké ciele . . . Mne, ako svedkovi tohto povstania, v ktorom v celej svojej veľkosti vyrástlo pred celým svetom hrdinstvo malého, pravcovitého ľudu, je bolestné počuť také slová, v ktorých sa autor voľky-nevoľky ztotožňuje so svojím hrdinom, čo ich vyslovuje. Mimoriadne bolestné preto, že okolo tejto knihy sa robí veľký rozruch, že nejeden kritik túto knihu nazýva "Odvážnou" a jeden z nich ju vyhlasuje za "dôstojnú pera samotného Edgara Poe."

Prvé tri novely sú kritikou partizánov, ich počínania, terorizovania ľudí, vykorisťovania roľníkov a podobne. Túto slabosť alebo nemravnosť partizánov vidí Bednár správne: v nemravnosti komunistickej spoločnosti. A filozofia, na ktorej stavia, je konfrontácia dvoch spoločenských epôch (Rozner), čiže dvoch stránok života: ľudskej — prirodzenej a svojvoľnej — brutálnej, ktorú vytváral komunistický systém a jeho ľudia.

Bednár svoj postoj ku komunizmu alebo ku tzv. socialistickej spoločnosti najjasnejšie vyjadril v novele Rozostavaný dom. Tu Bednár ukázal povstanie zo stránky tragiky. Bednár mal odvahu aj v Nemcoch ukázať ľudí, ktorí majú dosť vojny a smútia za svojím domovom. Mal odvahu dať jednému svojmu hrdinovi do úst slová, že povstanie bola zbytočná a škodlivá vec.

To, čo o povstaní vedel a hovoril národ, to čo v podstate nie je nič nové a neznáme, to Bednár spracoval a vyjadril v literárnom diele, ktoré vyšlo pod vládou komunistov. A to je čin, ktorý robí z Bednéra smelého spisovateľa a z jeho knihy odvážne dielo. Rozostavaný dom, obraz povstania, obraz tragiky vyvoláva v nas hrôzu, utrpenie človeka, hrubosť a násilenstvo, ľudí demoralizovaných, cynických a nemorálnych, obludnosť a zvrátenosť. Partizána Dugasa ukazuje Bednár ako zbojníka, ktorý preto, že vie narábať frázami dostáva sa hore a stáva sa despotom, ktorý terorizuje a okráda ľud. A tak kreslí aj Soňu Malenovú, ktorá klesne do bahna nemravnosti a v rukách vydierača Vla-

cha stáva sa nástrojom zla. Postavy nového sveta, ktorý Bednár líči, sú vyložení zločinci, ktorí svojou mocou zapríčiňujú len nešťastie. Aj komunistický kritik Rozner musel priznať, že nech tu Bednár nakopil koľkokoľvek zla, nie je nepravdivý.

Kritikom novej spoločnosti v Rozostavanom dome je lekár Dubovský, človek, ktorý musel priniesť mnoho obetí a ktorý uvažuje takto: "Vedecké organizovanie spoločnosti, triedny boj, obete staré, nové obete, boj proti tmárstvu, moralka triedna, taká, onaká, nesmysel . . . Nie je možné, aby za toto hynuli ľudia. Škoda ťa bolo dať zabiť Fero, škoda aj teba mama, aj teba otec — za toto klamstvo . . . Staré obete, nové obete, všetko zbytočné, škoda bolo prstom pohnúť . . . Jeden luhá, druhý kradne, tretí vraždí. Niekedy to robí jedna a tá istá osoba. Taký je postup vecí, ináč sa nedá . . . Brat, matka, otec, Beličov kríž — to všetko je už dnes povera, to sú obete povery, partizáni, ja, ty — to všetko boli obete povery, akejsi strašnej povery . . . " A Dubovský keď pozná, že v socializme vládne zlo, hovorí: "Dnes je ilegálne zmýšľať o človeku dobre, pestovať úctu k ľuďom, to je dnes ilegálna podzemná činnosť — nie je dovolená — a povolené je len to, čo je nariaddené." Nuž, nečudujme sa, že o takejto knihe sa mnoho hovorí a píše. Komunistická skutočnosť je tak strašná, že hrôzam, tragédiam a zločinom tohto diela dali za pravdu i komunistickí kritikovia. A začalo to povstaním . . . Túto knihu by si mali prečítať aj v našom exile tí, ktorí sa dosiaľ k povstaniu hlásia. Druhou knihou, ktorá roku 1956 vyvolala zaslúženú pozornosť, je básnická zbierka Milana Rúfusa "Až dozrieme." Rúfus patrí k mladej slovenskej literárnej generácii a jeho básnický debut sa stretol so zaslúžene veľkým ohlasom. Po časopisoch uvezejňoval Rúfus už predtým svoje básne ako to robili aj jeho generační druhovia (Juraj Pado, Ivan Mojík, Milan Ferko, Mikuláš Kasarda, Viliam Tučány a iní), ale vtedy nebolo ešte badať, že by Rúfus tak bol prevýšil svoju generáciu.

Rúfus už svojou prvou básnickou zbierkou vniesol do poézie nový, svojský a rýdzi tón. Niekde sa zdá, že je azda trochu neistý, ale všade je to spev básnika, ktorý nič tak nepotrebuje ako slobodnú možnosť tvorby, aby vypriastol vo veľkého umelca.

Keď berieme do úvahy, že naša literatúra ešte nikdy dosiaľ neprechádzala obdobím toľkej neslobody a toľkého tlaku, a že básnici ešte nikdy nemuseli tak dusiť v sebe zážitky z hrôz a katastrf, zo zvrhlosti a besnenia — vtedy sa ešte viac musíme diviť tomu, kde nabral Rúfus toľko skúseností, sily, umeleckého školenia a vnútorného odhodlania, aby presvedčivo a jasne vyjadril krédo svoje i svojej generácie. Z lásky a bolesti rodia sa najkrajšie piesne. Aj Rúfusove sa zrodili z lásky a túžby po pravde a z bolesti poznania strašnej skutočnosti.

Keď sa začítame do Rúfusových veršov, sme v zajatí krásy básnického slova, na ktorom priamo čítiť, že sa krčovite rodilo ž bolesti a smútku. A vtedy vidíme, ako nielen talent, ale i mravná nálož v človeku formuje slová vo verše a obrazy a ako nimi vyslovuje pravdy, tak dlho zamlčované a tak životné a blízke ľudskej duši, túžiacej po vykúpení z objatia strachu.

Rúfus nezapredal svoj talent politickej reklame ako Kostra a Mihálik a s nimi iní, viac alebo menej talentovaní básnici. On sa rozospieval o živote, pričom mu "posolstvom vznešeným celé ľudstvo stálo." Na život díva sa Rúfus nie cez okuliare politického mámenia a slávokrásy lež pohľadom svojho vnútra a preto je jeho zbierka zrelým plodom básnika, ktorý priamo živelne túži dopátrať sa plnej pravdy života.

Rúfus svojou prvou zbierkou ukázal, ako vyrastal na sklamaniach, ako básnicky i ľudsky dozrieval a ako si cestu životom a cestu k pravde musí vybojovávať človek sám. Príroda, detstvo, ľudia, okolitý svet — to všetko sú Rúfusovi nie veci, o ktorých má básnik

spievať na objednávku, ale hodnoty života. Rúfus patrí k mladej generácii, o ktorej jeho generačný druh Ivan Mojík (Mladá tvorba) hovorí, že prežíva útek, že sú to básnici konvertiti. Ich básnická výchova nebola prevádzaná v Budmericiach (budmerický kaštieľ patrí Sväzu slovenských spisovateľov a tu sa konalo ich politické preškolovanie, pozn. autora), ale "na stránkach časopisov, ktoré brutálne potláčali každý iný hlas a hlások, než ten, ktorý vyhovoval momentálne nábobom literatúry". Ak Mojík volá, aby básnici tejto generácie dali svojim veršom "neopakovateľnú podobu", aby "vytvorili svoj štýl poézie a života" a aby sa "hlásili k svojim otcom" — tak to Rúfus spravil naozaj príkladne. On si "nechcel "špinit'" pero námetom dnešným, súšasným", ani nechcel postaviť svoje verše do "smutne preslávenej presily oslavnosti", ale usiloval sa byť pravdivým básnikom, aby jeho poézia mala znaky pravdivosti. Rúfus zobrazuje človeka pravdivo a nevyhýba sa nijakým páľčivým otázkam.

Rúfus vstupuje do poézie "s čistým srdcom na kolenách" ako to sám vyjadril v básni List jednej žene.

Ó poézia! Pochválené
buď tvoje právo úžasné:
že s čistým srdcom na kolenách
len možno vstúpiť do básne.

A básni určuje hneď mravnú funkciu (Ale ty, báseň, neodpúšťaj, buď spravodlivosť tvoja!")

Rúfus je majstrom aj v kreslení obrazov, jeho verš je plný citu, plný deja a myšlienky, vie vyvolať živú náladu, vie perzonifikovať aj abstraktné pojmy. Na úzadí domácej idyly, intímnosti lásky a samoty, kde často dá zaznieť baladickým tónom, až pojeho rozlúčky s milými bytosťami a po jeho prítulnosť k zemi a prírode — všade tu kreslí, ako to hovorí M. Bartko "živé obrazy a príbehy, osobné drámy a balady jednotlivcov, ktorých okypťuje svet a deptá život."

Negácia právd a hodnôt je znakom skutočnosti, v ktorej vyrastá Rúfus, ale ani toto popieranie, ktoré má priviesť človeka k ateizmu a zbaviť ho láskavých a útešných ilúzií ako aj náboženských právd, nemôže mu vyrvať jeho osobnú vieru. Rúfus volá svojej dobe: Modlitbou, hovorím, nemnožte žalosť slepú . . . Rúfus sa nevzdáva, nezrieka, ale zdvíha verš proti krivde a tragike života, a konstrastuje skutočnosť krásnu, akú by chcel mať, a boľavú, aká je, akú nachádza. Tu dáva zaznieť aj svojmu sociálnemu citu, ktorým nechce len vyvolávať súcit, ale aj tvoriť život bez tragédií, ponôs a smútku.

A ako pred tridsiatimi rokmi Beniak, tak teraz Rúfus vyznáva priamo ľudskú prítulnosť k vidieku, k jeho čaru.

Rúfus ako básnik dediny dôveruje zemi, rozumie si s ňou a do svojich veršov ukladá si jej spoveď, aby sa ňou riadil, aby bol poslušný jej príkazu a neskľzol sa s celou svojou poéziou. To čo Rúfus v týchto veršoch prináša, je akoby zjavenie sa obrody, vari už zajtrajšieho dňa, ktorú básnik, vnútorne zbavený šablonovitosti socialistického realizmu a politického deklamátorstva, vyslovuje vo veršoch, ktoré znejú ponad našu dobu ako kvíľba súčasnosti, ale zároveň aj ako smelá odvaha hľadania pravdy.

Rúfus v zbierke "Až dozrieme" vyspieval svoje srdce. A ako to museli na diskusii o jeho zbierke priznať aj režimistickí básnici, voviedol slovenskú domácu poéziu "tam, kde sme ju za posledné desaťročie nemali. Rúfusom sa naša poézia rozpamätúva na svoje pôvodné poslanie — na to, že má byť poéziou. Rúfus prinavracia poézii jej pôvodné, odveké funkcie: prikazuje poézii stáť pri človeku, a nie pri heslách, pri skutočných, pri tých najťažších problémoch a chvíľach života, a nie pri tézach; odmieta huráoptimizmus a zdôrazňuje životný a mravný heroizmus, ktorý nevylučuje zo svojho záujmu smútok, tragiku, čierne farby a ťažké, boľavé tóny". Tak hovoria o ňom jeho domáci básnickí druhovia.

Peter Skalenický.

KNIHY

Bruno Meriggi: LA LINGUA SLOVACCA. Editore Sansoni, Firenze: 1956, str. VI+ 176.

Počiatkom roku 1957 objavila sa v Ríme na knižnom trhu táto slovenská gramatika, ktorá vzbudila medzi tunajšou slovenskou kolóniou živý záujem. Veď ako by aj nie! Vyšla celkom nečakane, a je to prvá učebnica slovenčiny v taliančine. No treba hneď dodať, že nie je to učebnica populárno-praktická, ale čiste vedecká. Nie som kompetentý podať tu odborný posudok — prenechávajuc to našim jazykovedcom —, ale iba krátku informáciu a sopár poznámok.

Autor tejto slovenskej gramatiky je mladý taliansky vedec-slavista, docent slavistiky na univerzite vo Florencii. V úvode spomína ako svojich poradcov prof. Dr. J. Mavera slavistu z Rímskej univerzity a prof. Dr. J. Ružičku z Bratislavskej univerzity. V bibliografii uvádza ako svoje pramene najnovšie gramatiky vyšlé na Slovensku. V celej knihe používa nový pravopis.

Kniha má dve časti: gramatiku a krátky historický nárys jazykového vývoja na Slovensku od počiatku až po vydanie najnovších pravidiel slovenského pravopisu. V tejto druhej časti autor sa kladne stavia k národným snahám Slovákov, zvyrazneným aj v jazykovej oblasti.

Časť gramatická obsahuje fonetiku a morfológiu, bez syntaxe. Charakteristikou celej práce je ustavičný ohľad na historický vývoj slovenčiny zo staroslovienskeho jazyka, takže tu máme nielen terajšiu, ale aj historickú gramatiku slovenčiny. Okrem toho mnoho sa zaoberá tvorením podstatných a prídavných mien, podávajúc pri tom porovnania z iných slovanských rečí. Slovom máme pred sebou viac vedeckú, než praktickú učebnicu. Porovnávania a vývody zo staroslovienčiny v mnohom nám osvetľujý dnešný stav slovenčiny, čo je u nášho autora naozaj vzácne. No z tohoto historizujúceho postupu vznikli kde-tu nepresnosti, hlavne v určení významu niektorých slov, ktoré mali v staroslovienčine trochu iný význam, než majú v bežnej reči dnes.

Medzi iným chcem upozorniť na tieto nepresnosti, alebo historické zaujímavosti: Na str. 14. d l a t o omylom preložil ako b l a t o (ango) a d l a b a ť ako d ú p a ť (pestare). Na str. 20 a 58 prekladá c h l a p ako c h l a p e c (ragazzo), a c h la p e c ako c h l a p č e k (ragazzetto), hoci na tejže strane 58 stojí správne c h l a p e c=r a g a z z o. Na str. 59. hoci správne poznamenal, že deminutívum vo výraze: T o j e c h l a p í k ! má zvláštny význam, predsa ho určil nepresne: C h e b r a v o r a g a z z o ! Na str. 56 pri tvorení podstatných mien príponami čítame: p r a c o v ň a= l u o g o d i l a v o r o, čo lepšie vystihuje slovo p r a c o v i s k o; o v o s n i s k o=c a m p o d' a v e n a, kde sa užíva tiež o v s i š t e (zr. osada pri Bratislave). Na str. 60 medzi zväčšeninami nachádzame formu k r a v s k o=g r o s s a v a c c a; azda lepšie by bolo k r a v i s k o ! Na str. 67 máme slovo v e d r o= t e m p o a s s a i c a l d o. Akokoľvek treba brať etymológiu autora, že to slovo pochádza z kmeňa v i a ť, v i e t o r, predsa v dnešnej slovenčine znamená obyčajne inú vec než "t e p l é p o č a s i e". Na str. 65 slovo n ú d z a prekladá ako n o i a, čo znamená n u d a, od n u d-i ť s a. Na str. 67 slovo o h n i v o pre-

kladá ako o h n i s k o (focolaio). Na str. 80 slovo m a l o m o c n ý prekladá podľa etymológie ako m a-l e j m o c i (di piccola potenza), neudávajúc však, že v bežnej reči to slovo znamená zvláštnu nemoc (lepra, lebbra, lebbroso). A najzaujímavejšia je rekonštrukcia z príslovky v l a n i. Je to pozostatok zo staroslovienskeho l a n i j i=a n n o s c o r s o, m i-n u l ý r o k, ktoré v dnešnej slovenčine prešlo do inej deklinácie a nominatív má l a ň. Etymomlogicky možno je to správne, lenže v dnešnej slovenčine l a ň má iný význam (jelenica).

Odhliadnuc od týchto drobností, práca profesora Merigginho je nám vzácna, a zaiste medzi slavistami vykoná svoje poslanie.

M. Lacko, S.J.

Ladislaus P o l g á r, S.I. BIBLIOGRAPHIA DE HISTORIA SOCIETATIS IESU IN REGNIS OLIM CORONA HUNGARICA UNITIS. (1560-1773). Ed. Institutum historicum S. I., Via dei Penitenzieri 20, Roma, 1957, pp. XX+ 184.

Už sme zaznamenali s uznaním niekoľko diel, z odboru cirkevných dejín Slovenska ktoré vznikli a vyšli v Ríme v posledných rokoch. K nim sa pridružuje aj toto najnovšie dielko, vydané ako druhý zväzok v sérii: Subsidia ad historiam Soc. Iesu.

Oblasť, ktorej sa dielko týka, je omnoho širšia, než dnešné Slovensko, ako to možno názorne vidieť na mape umiestenej na str. VIII-IX, na ktorej sú zaznamenané všetky kolégiá a usadlosti, ktoré mali jezuiti v tak zv. starej Spoločnosti, teda až do zrušenia roku 1773. Predsa však z dejín vieme, že až do roku 1683 Turci držali celé dnešné Maďarsko, časť Chorvátska, a do určitej miery aj Sedmohradsko, a preto hlavným poľom účinkovania starej Spoločnosti Ježišovej bolo dnešné Slovensko. Zo 45 domov, ktoré Spoločnosť mala od r. 1560 do r.1773, na dnešnom Slovensku bolo 18, a to naozaj popredné aj svojím významom, ako univerzita trnavská a košická.

Celá bibliografia má 1611 čísiel. Delí sa na štyri časti. Prvá je historia generálna, rozdelená na tri periódy. Druhá je história kultúrna, to jest história kultúrnej a duchovnej činnosti jezuitov. Tretia časť podáva bibliografiu jednotlivých domov, a štvrtá časť bibliografiu o jednotlivých jezuitoch v starej Spoločnosti, o ktorých bolo čo-to doteraz napísané.

V prvej časti, o všeobecných dejinách Spoločnosti Ježišovej, máme málo záznamov. Väčšinou sú to iba články, alebo kapitoly kníh. Na pr. Št. Kramár: Z dejín jezuitov na Slovensku, v diele Katolícke Slovensko, alebo kapitoly v Hrwšovského dielo V. Bucbitne je tu zaznamenané dielo V. Bucku: Mikuláš Oláh a jeho doba.

V druhej časti máme niekoľko záznamov z oblasti kultúrnej činnosti trnavskej univerzity, ako sú na pr. divadeľné hry. Je tu zaznamenaná celá kontroverzia na tému "Slovenčina prvý raz na javisku" (Nr. 248-251).

Najlepšie je zastúpená slovenčina v tretej časti: história domov. Rozumie sa, že sú tu zaznamenané tiež maďarské diela, alebo iné, ak sú. Najviac napísal o jednotlivých domoch na Slovensku P. Pavol Bajan S.J., krátke popularizačné články v Stanislavovských zvestiach. Všetky sú tu zaznamenané. Bibliografia o Košiciach má 24 čísiel, a o Trnave 93 čísiel, rozdelených do viacerých pododdielov. V štvrtej časti zase slovenčina a vôbec slovenskí jezuiti sú slabo zastúpení. Tu vedie na prvom mieste Peter Pázmány, potom Ferenc. Faludi, István Szántó z maďarských, a z chorvátskych Habdeliú, Kanižliú, Jambrešiú atď. Zo slovenských jezuitov starej Spoločnosti sú tu zastúpení: Ignác Jurčák, Ján Simonides, Martin Szentiványi, Benedikt Rybnický-Szölösi, Ján Zanic, a Košickí mučeníci.

M. Lacko S.J.

MOST

ROČNÍK (VOL.) IV. 1957

OBSAH

ŠTÚDIE

Humenné, politické, kultúrne a náboženské stredisko na Východnom Slovensku v XVII. storočí. Michal Lacko, S.J. — 47
Jozef Hušek, predstavitel' slovensko-amerického novinárstva. Dr. Jozef Paučo — 2
K pojmu modernej demokracie. J. Zlatňanský — 64
Msgr. Miloš K. Mlynarovič (Osobnosť a dielo). Dr. Ernest Žatko — 146
Na okraj 300. výročia Košickej univerzity. Michal Lacko, S.J. — 171
Samo Chapulka (A Brief Study). Sister M. Martina, SS.C.M. — 175
Slovenská l'udová pieseň a duchovná hudba. Anton Mazán — 119
"Socialistický realizmus" a kresťanský realizmus. Dr. Štefan Náhalka — 75
Tristo rokov od založenia Košickej univerzity. Stanislav Polčin, S.J. — 97
Z dejín zápasov o meno Slovák v USA. Konštantín Čulen — 21

ČLÁNKY

Čo si želajú slovenskí čitatelia? — 131
Dve pozoruhodné knihy na slovenskom knižnom trhu. Peter Skalencký — 185
Dr. Jozef Cieker — k päťdesiatke. J. A. Mikuš — 128
Dudincev, Granin, Kirsanov. Peter Skalenický — 86
K päťdesiatke univ. prof. Dr. Henricha Bartka. Jozef Kirschbaum — 72
K výročiu smrti F. Timmermansa. Štefan Senčík, S.J. — 124
Nad päťdesiatkou Jozefa Ďuriša. - mš — 73
Oheň v hasnúcom kozube (K sedemdesiatke M. K. Mlynaroviča) Ján Okál' — 167
Poučenie zo sjazdu sovietskych výtvarných umelcov. Marian Žiar — 128
Spev Ladislava Pudiša na gramafónových doskách. Š. Náhalka — 92
V spoločnosti talianskeho kritika Casnatiho. Dr. Ernest Žatko — 60
Zdravica básnikovi Milošovi M. Mlynarovičovi. Andrej Žarnov — 145
Z priznaní spisovatel'ov na Slovensku. - r — 26

PRÓZA

Bicykel. Andrej Sidor — 17
Vtáci Otca Nebeského. Peter Klas — 107

POÉZIA

Ante Mortem. Robinson Jeffers (K. Strmeň) — 59
Dar jazyka. W. A. Auden (K. Strmeň) — 63
Emigrant-Majster. M. K. Mlynarovič — 165
Hlásim sa na rozkaz. Gorazd Zvonický — 1

Môj spev sv. Cecílii. Stanislav Bystrík — 117
Na pľúcach tiene. Fero Zobor — 127
Náš domček. Fero Zobor — 126
Obsahom je smrť. Gorazd Zvonický — 118
Osobný názor—Smrť—Slová matky dieťaťu. Sestra Mária Madeleva — 123
Otčenáš - Oráč. M. K. Mlynarovič — 163
Povieš si o mne. Gorazd Zvonický — 19
Rodné Bory. Mikuláš Šprinc — 170
Slovenský básnik pred slnkom. M. K. Mlynarovič — 162
Sonet. Karol Strmeň — 166
Svet krajšieho rána. Marian Žiar — 169
Štvorveršia. Omar Khayyam (Ján Okáľ) — 20
Trapistické opátstvo nad ránom. Thomas Merton (K. Strmeňň — 174
Z japonskej lyriky. Karol Strmeň — 25
Zo súčasnej americkej lyriky (Benét, Frost, Erza Pound). K. Strmeň — 69

KNIHY

American Philosophy - mš — 33
Atlas hierachicus Ecclesiae Catholicae Orientalis (M. Lacko, S.J.). J. Malý — 38
Bibliographia de Historia Societatis Jesu . . . (Ladislaus Polgár. S.J.). M. Lacko, S.J. — 190

Boľšaja Sovietskaja Enciklopedia. Tom 39. Michal Lacko, S.J. — 35
Čo-to o Spiši (Ján Eliáš). - kč — 134
De erectione canonica Eparchiae Mukačoviensis (B. Pekar). M. Lacko, S.J. — 40
Der Grosse Herder VII-X. Milan St. Ďurica — 139
Die Sudetenérage. Herman Raschofer (Jozef Paučo) — 36
Discorsi e Radiomessaggi di Sua Santita Pio XII. Milan St. Ďurica — 134
Documenta Romana Ecclesiae Catholicae in terris Ucrainae et Bielorussiae. M. Lacko, S.J. — 139

Governments oé Danubien Europe (Andrew Gyorgy). Jozef Paučo — 137
Kult sv. Judy Tadeáše v ČSR (Dr. Ludvik Nemec). - mš — 34
La Chiesa del silenzio guarda a Roma. M. Lacko, S.J. — 136
La lingua slovacca. (Bruno Meriggi). M. Lacko, S.J. — 189
La Slovacchia d'oggi. (Štefano Náhalka). Michal Lacko, S.J. — 137
Pre a Proti (Alexander Matuška). — 91
Ohne. (Jožo Zvonár-Tieň) - md — 32
Ranobarokový univ. kostol v Trnave (Jaroslav Dubnický) M. Lacko, S.J. — 39
Slováci a komunizmus (Dr. Jozef Paučo) Ján Mešťančík — 132
Slovak Ruler's Sword (Joseph G. Cincík) J. Kirschbaum — 90
Slovakia's Road to Statehood. (Sister M. Gabrielle Woytko, OP) Jozef Mikuš — 89

Stopy v ohni (Rudolf Dilong) Ján Okáľ — 31
V stopách Stvoriteľa (Msgr. Viktor Blahunka) T. Zúbek — 33
Ukrajinska Cerkva miž schodom i zachodom (Lužickij Hribor) M. Lacko, S.J. — 37

Unio Užhorodensis Rhutenorum Carpathicorum cum Ecclesia Catholica (M. Lacko, S.J.) Ján Malý — 28

Z ľudu-za ľud. (Miloš K. Mlynarovič) Ján E. Bor — 29

Z NAŠEJ ZAHRANIČNEJ KNIŽNEJ TVORBY

Miloš K. Mlynarovič. VTÁČENCE VO VÍCHRICI. Román. $3.00

TESTAMENT KRÁĽA SŔDC. Verše. $1.50

BOHA HĽADÁM. Verše. $1.50

BORBA S OSUDOM. Novely. $1.50

Mikuláš Šprinc. SV. ANDREJ-SVORAD. Životopis. $2.00

NA FLORIDE SÁM. Verše. $1.00

TVÁROU PROTI SLNKU. Verše. $1.00

MATKA KRÁSNEHO MILOVANIA. Lyrické rozjímania. $1.00

CESTY A OSUDY. Z potuliek po Californii a Wyomingu. $1.50

Rudolf Dilong. SLOVO BOŽIE. Rozjímania. $2.00

STOPY V OHNI. Verše. $1.00

NA VRCHU NÁDEJE. Verše. $2.00

Jozef Paučo. SLOVÁCI A KOMUNIZMUS. Štúdie. $3.00

ŠTEFAN FURDEK A SLOV. VYSŤAHOVALECTVO. $1.50

Dr. Fr. Hrušovský. SLOVENSKÉ REHOLE V AMERIKE. $5.00

Ján E. Bor. RUDOLF DILONG. Literárne štúdie. $2.00

* * *

Dr. T. Zubek. THE CHURCH OF SILENCE IN SLOVAKIA. $3.50

Dr. Fr. Hrušovský. THIS IS SLOVAKIA. $1.00

John Okal. JANOSIK. A Carpathian Saga. $1.00

THE DELIVERANCE OF SISTER CECILIA. $3.75

Sister Gabrielle. SLOVAKIA'S ROAD TO STATEHOOD. $1.50

Ak chcete mať vo svojej knižnici dobrú a spoľahlivú slovenskú knihu, obráťte sa na administráciu Mostu: 2006 Schrage Ave., Whiting, Indiana.

Copyright 1957. By Slovak Writers and Artists Association, Cleveland, Ohio. No portion of this Revue may be reprinted or broadcast without permission of the Publisher.

Printed in the United States